

Samenvatting

Voor mijn scriptie ben ik gestart met de vraag 'Hoe kan ik leerlingen van een secundaire school met problemen zo goed mogelijk begeleiden op een zo veilig mogelijke manier?' Deze vraag is gegroeid uit mijn interesse in sprookjes en mijn ervaringen, al dan niet door stage, met kinderen.

Om ervoor te zorgen dat iedereen de kracht van sprookjes zo goed mogelijk zou begrijpen, ben ik gestart met een korte weergave van wat sprookjes eigenlijk zijn. Hoe zijn ze ontstaan? Hoe zijn ze geëvolueerd? Wie heeft ze uitgevonden? Zijn ze altijd al zo betekenisvol geweest? In het eerste hoofdstuk ga ik hier dieper op in door het ontstaan van sprookjes en wie bijgedragen heeft tot wat ze nu zijn, toe te lichten. Ik bespreek enkele belangrijke auteurs die niet weg te denken zijn uit het sprookjeslandschap en de bijdragen die zij geleverd hebben. Daarbuiten bespreek ik kort enkele psychoanalytici die onderzoek naar sprookjes gevoerd hebben.

Vervolgens richt ik me in dit hoofdstuk op de therapeutische kant van het sprookje. Onder meer licht ik het rollengebruik van de geslachten van de personages toe aan de hand van enkele onderzoeken die gevoerd zijn. Deze informatie wordt gevolgd door een analyse van enkele sprookjes volgens de kinderpsychiater Bruno Bettelheim. Hierop aansluitend leg ik uit wat de rol van de verteller is en volgens welke methodieken sprookjes gebruikt kunnen worden in de therapiekamer.

In het tweede hoofdstuk leg ik uit wat de doelstelling van mijn praktisch product, het therapiekistje, is en wat ik hoop dat het kan bereiken. Hier verantwoord ik de methodiek die ik opgesteld heb om als niet-therapeut, met sprookjes aan de slag te gaan in de klas. In dit deel kan u ook lezen welke sprookjes ik om welke reden in het kistje gestoken heb.

Het laatste hoofdstuk bespreekt mijn bevindingen van de toepassing van mijn product in een 1B-klasje uit een school in Mechelen. Ik schets kort welke handelingen ik uitgevoerd heb en welke problemen ik ondervond. Voor de opkomende moeilijkheden, heb ik enkele oplossingen aangeboden. Verder licht ik ook toe waarom ik uit deze testfase concludeer dat het therapiekistje een positieve werking heeft.

Woord vooraf

Het opbouwen van deze bachelorproef, want dat was het; een werk onder constructie waar langzaam wat meer vorm in kwam, heeft veel tijd en energie in beslag genomen. Ik ben dan ook enorm dankbaar voor de hulp die ik van verschillende mensen gekregen heb. Voor de boeken die ik nodig had, de autorit naar therapeute Stefanie Janssens en de mentale steun zou ik graag mijn ouders bedanken. Zij hebben mij gedurende deze hele periode bijgestaan en stonden telkens klaar om bij te springen wanneer ik ze nodig had.

Ik zou ook graag Stefanie Janssens bedanken, de therapeute die zo enthousiast was om mijn vragen te beantwoorden en informatie te geven over het onderwerp. Dankzij haar heb ik een beter inzicht gekregen in bepaalde onderdelen van therapie en de verschillende visies op het gebruik van sprookjes. Wanneer ik helemaal geen idee had om mijn product uit te testen, kon ik op haar rekenen om samen met mij na te denken en te reflecteren over een manier. Wat zeker geloofd heeft.

Verder wil ik de middenschool van Technische Scholen Mechelen en de leerkracht P. Michiels bedanken om mij de kans te geven mijn product uit te testen. Ondanks mijn late aanvraag waren ze zeer ontvankelijk en hebben ze mij alle mogelijkheden geboden om mijn project uit te voeren. Dankzij de opoffering van P. Michiels, wiens klas ik voor twee uur heb mogen overnemen, heb ik die gegevens kunnen verzamelen, om aan te tonen dat mijn product gebruikt kan worden.

Ik zend ook nog een dank uit aan al de leerkrachten in bijzonder mijn promotor, vrienden, kennissen en familieleden die mij gedurende dit hele proces gesteund hebben. Enkelen onder hen hebben kleine dingen gedaan die voor mij een grote hulp waren. Alle beetjes helpen. Dit heb ik de laatste maanden meer dan eens ondervonden.

Inhoudstafel

Samenvatting	1
Woord vooraf.....	2
1 Inleiding.....	5
2 Wat zijn sprookjes?	7
2.1 Ontstaan van sprookjes	8
2.2 Evolutie van sprookjes.....	9
3 Waarom zijn sprookjes zo aantrekkelijk voor kinderen?.....	11
4 De verschillende psychoanalytische visies op sprookjes	13
4.1 Sigmund Freud.....	13
4.2 Carl Jung	13
4.3 Marie Lousie Von Franz	14
4.4 Verena Kast.....	14
4.5 Bruno Bettelheim	15
5 De rollen van de geslachten in sprookjes	16
6 Sprookjes therapeutisch gebruiken	18
6.1 Welke sprookjes worden gebruikt in kindervertherapie?	19
6.1.1 De voorwaarden van Bruno Bettelheim voor een goed sprookje in therapie.....	20
6.1.2 Sprookjes en hun link met psychoanalytische ontwikkelingsvragen Bettelheim .	21
6.2 Het sprookje in de therapiekamer.....	26
6.3 De rol van de verteller	27
6.4 Methodieken	29
6.4.1 Het lievelings-of angstsprookje.....	29
6.4.2 De losse motieven die herinnerd worden uit de lievelings-of angstsprookjes.....	31
6.4.3 Het sprookje als hulpbron voor sociaalvaardigheidstraining bij kinderen.....	32
7 Praktisch gedeelte.....	33
7.1 De sprookjes in het kistje	34
7.1.1 De drie biggetjes.....	35
7.1.2 Doornroosje	36
7.1.3 Roodkapje	37
7.2 Het therapiekistje uittesten.....	38
8 Resultaten - ervaringen.....	39

8.1	Reflectie en besluit	42
9	Bronnenlijst	45
10	Bijlagen.....	47
10.1	Bijlage1: krantenartikel	48
	Bijlage 2: tekening leerling Middenschool Technische Scholen Mechelen	49
10.2	Bijlage 3: individuele agenda.....	50

1 Inleiding

In deze bachelorproef ben ik op onderzoek gegaan naar het gebruik van sprookjes in kindervertherapie en heb ik getracht een product uit te werken om sprookjes op een pedagogische manier op school te gebruiken. Het idee voor dit onderzoek is gegroeid uit mijn stage-ervaringen. Tijdens deze periodes ben ik regelmatig in contact gekomen met leerlingen die verschillende problemen hebben.

Toen ik tijdens een module Nederlands in contact werd gebracht met sprookjes en hun dieperliggende kracht, had ik al snel besloten om met dit thema aan de slag te gaan. Aanvankelijk had ik nog geen idee wat ik met het praktisch gedeelte zou aanvangen. Dankzij de scriptieseminaries zag ik al snel het licht en begon het idee te spelen om de sprookjes toe te passen op school. Het uiteindelijk product heeft door de maanden heen heel wat veranderingen ondergaan. Door overleg met mijn promotor, enkele nauw betrokken leerkrachten en Stefanie Janssens kon ik uiteindelijk een concrete doelstelling voor mijn praktisch product opstellen.

Met mijn therapiekistje wil ik bereiken dat leerkrachten hun leerlingen beter kunnen begeleiden en ondersteunen. Leerlingen die kampen met bijvoorbeeld faalangst of een laag zelfbeeld kunnen dit goed gebruiken. De sprookjes helpen hen om hun angsten naar buiten te brengen zodat de leerkracht een beter beeld krijgt van deze leerling en er met hem of haar kan over praten. Het kan ook zo zijn dat de leerkracht op de hoogte is gebracht van een bepaald probleem en dat het noodzakelijk is dat er met de leerling over gepraat wordt. Ook dan kan men terugvallen op de sprookjes. Verder wil ik leraren ook een manier aanbieden om bepaalde onderwerpen bespreekbaar te maken zonder ze meteen in de les te gooien, maar door ze aan te brengen op een veilige manier, meerbepaald met behulp van sprookjes.

Mijn onderzoek naar het gebruik van sprookjes in kindervertherapie en de toepassing op een secundaire school start met het toelichten van het ontstaan, de evolutie en de aantrekkingskracht van sprookjes. Hierbij aansluitend heb ik informatie opgezocht over enkele belangrijke auteurs en psychoanalytici. Vervolgens licht ik de rol van de verteller en het nut van een aantal sprookjes toe. Al deze informatie is uitgebreid verwerkt in het eerste hoofdstuk.

Het tweede deel gaat over het praktische gedeelte en behandelt de concrete beschrijving van het therapiekistje. Hier wordt uitleg gegeven over het stappenplan dat ik ontworpen heb en welke sprookjes de kist bevat.

Het derde hoofdstuk geeft mijn ervaring met het therapiekistje weer. Het behandelt zowel de positieve als de negatieve kanten. Dit laatste heb ik steeds toegelicht hoe dit in de toekomst kan vermeden worden.

2 Wat zijn sprookjes?

Een sprookje is één van de verhaalgenres die we onder het ruime begrip volksverhaal, waarvan het belangrijkste kenmerk de mondelinge vertelling bedraagt, kunnen plaatsen. Het vertellen van verhalen is een bezigheid die altijd al heeft bestaan. Sinds de mensen de taal beheersen, verwoorden ze aan elkaar wat ze belangrijk vonden, wat ze ontdekt hadden, wat ze hadden meegemaakt,... Sprookjes werden in het begin vooral verteld om de mensen iets te leren; geloof, gevaarlijke dingen, maatschappelijk relevante thema's en nog veel meer betekenisvolle onderwerpen werden hiervoor gebruikt. Deze verhaalsoort is een cultureel gegeven dat alles wat tot het cultureel erfgoed behoort, heeft laten leven. Doordat de verhalen eeuwenlang van generatie op generatie mondeling werden overgeleverd en daarna werden opgetekend, kan een goed beeld gevormd worden van het dagelijkse leven in andere tijden. (Gielen, G. 2006)

Aangezien ze eeuwen werden doorverteld, door zowel het ongeletterde volk als door de welgestelde en hooggeplaatste leden van een maatschappij, zijn de bedenkers van de originele verhalen onbekend. Ondanks dat vele verhalen ontelbare keren zijn aangepast en aangedikt, verliezen ze toch hun kern niet. Doordat sprookjes ontstaan zijn uit een bepaald gegeven en ze toegankelijk waren en zijn voor aanpassingen, spelen ze zich altijd af in een onbepaalde tijd op een onsitueerbare locatie. De meest voorkomende plaatsen zijn: een kasteel, een bos, een paleis. De personages zijn slechts vertegenwoordigers van wat ze moeten voorstellen. Ze worden aangeduid met soortnamen (koning, koningin, prinses,...). Draagt een personage toch een naam, dan zal deze hoogstwaarschijnlijk de held of heldin zijn; deze zijn dan zeer algemeen als: Hans, Grietje, Klaas. (Cornelis, I.2011; Gielen, G.2006)

Eén van de opvallendste kenmerken van een sprookje is de opbouw. Deze bestaat uit basisstructuren en grondschemata. De laatste term slaat volgens Propp¹ terug op de soorten personages die in een sprookje voorkomen: de held, de fee, de boze stiefmoeder,... en de handelingen die ze ondernemen. (Masschelein, A.2008) Hierbij speelt het getal drie een belangrijke rol. Het kan zijn dat een personage drie opdrachten moet uitvoeren, dat hij of zij over drie magische voorwerpen beschikt of misschien zijn er wel drie vrienden die een handje komen toesteken. Deze drieledigheid heeft als doel de spanning op te wekken.

---

¹ Vladimir Propp is de auteur van de wetenschappelijke studie *Morfologie van het wondersprookje* (1928). In dit werk heeft hij de onderliggende patronen van sprookjes onderzocht. Zijn werk, dat beïnvloed was door zijn relatie met het Russisch formalisme, heeft als voedingsbodem gediend voor de Franse Structuralisten.

Normaliter begint het sprookje met een formule als 'Er was eens...'. In het begin is er altijd een gelukkige situatie die door een gebeurtenis verandert in een probleem. De opdeling in begin, midden en einde is altijd aanwezig in al dan niet deze volgorde. Het midden bevat de climax; dit onderdeel beschrijft de taak van de held of heldin om een oplossing te zoeken. Hoewel de taak van de held of de heldin niet altijd even gemakkelijk is, zal deze er toch altijd in slagen om alles tot een goed einde te brengen. Een sprookje eindigt om een reden met 'Ze leefden nog lang en gelukkig'. (Cornelis, I. 2011; Dekker, T, &.Van Der Kooi, J.,&Meder, T. 1850; Gielen, G. 2006; Propp, V. 1997)

2.1 Ontstaan van sprookjes

Vooraf in de 18de en 19de eeuw won het sprookje aan populariteit en werd het opgewaardeerd tot cultureel erfgoed. Dit kwam grotendeels door de Gebroeders Grimm die de bedoeling hadden om volksvertellingen te verzamelen, zodat de Duitse cultuur niet verloren zou gaan. Een gebaar dat mooi in de gedachtegang van toen paste. Naar het voorbeeld van de Gebroeders Grimm zijn mensen op verschillende plaatsen volksverhalen beginnen te verzamelen. Vervolgens werden ze vergeleken, neergeschreven en geannoteerd. Als gevolg was er geen overzicht meer over alle bestaande volksverhalen. De Finse structuralist Antti had hiervoor een oplossing: hij creëerde een index met voornamelijk Scandinavische volksverhalen. Deze werd later aangevuld door de Amerikaan Stith Thompson met Westerse varianten. De index is nog steeds een zeer belangrijk element in het onderzoek naar sprookjes.

De overeenkomstige thema's van sprookjes op verschillende plaatsen worden toegeschreven aan de ontstaanswijze. Er zijn verschillende visies over het ontstaan van sprookjes. De meest bekende zijn de polygenese en de monogenese. Deze geven een verklaring aan de geografisch verspreide sprookjes met hetzelfde thema. (Van Riet, J.2005) De polygenese visie is afkomstig van Andrew Lang. Hij beweert dat sprookjes spontaan en zelfstandig ontstaan bij verschillende volkeren. Mensen over de hele wereld delen dezelfde verlangens en angsten. Het is dan niet zo onwaarschijnlijk dat rond dezelfde tijd gelijkaardige verhalen ontstaan die weliswaar aangepast zijn aan de denkwereld van de plaatselijke bevolking. (Cornelis, I. 2011)

De polygenese visie is afkomstig van Theodor Benfey. Hij stelt dat alle sprookjes ontstaan zijn uit oud-Indische literaire bronnen zoals de Pancatantra. Grote schrijvers als Chaucer en Bocaccio maakten onder andere van deze materialen gebruik. Doordat de teksten vertaald werden en mondeling werden doorverteld, zijn deze verhalen over de hele wereld verspreid.

Volgens Benfey pasten de verschillende volkeren deze aan, zodat hun Indische oorsprong niet meer herkenbaar was. (Cornelis, I 2011)

Andere ontstaanstheorieën over sprookjes zijn gebaseerd op hun relatie tot de realiteit. Zo worden ze al eens gezien als een geleefde werkelijkheid. Hiervan wordt er gesproken als er een overeenkomst is tussen de werkelijkheid die beschreven is en de werkelijkheid die de verteller kent. Daarnaast hebben we ook nog de geloofde werkelijkheid. Deze verklaart de situaties en personages die vroeger als echt werden beschouwd, maar die door de hedendaagse mens als onecht worden gezien. Als laatste is er ook nog de gewenste werkelijkheid. Deze vertelt iets over de verlangens die aanwezig waren bij de mensen uit de ontstaanstijd van de sprookjes. In vele verhalen kwamen de onderwerpen armoede en honger aan bod. Hoewel deze verbloemd worden door een mooi verhaal kan hieruit toch worden afgeleid dat sprookjes gebaseerd zijn op een reële achtergrond.

Naast de opgesomde ontstaanswijzen zijn er nog twee andere verklaringen waarnaar verwezen wordt: de natuurmythen en de initiatierituelen. De mythen verklaarden natuurelementen en natuurprocessen, maar werden daarna gebruikt als verhaaltjes voor de kinderen. Wat betreft de initiatierituelen verbeelden sprookjes het proces van volwassenwording. (Cornelis, I. 2011)

2.2 Evolutie van sprookjes

Door de jaren heen hebben sprookjes verschillende veranderingen ondergaan; afhankelijk van de tijdsperiode en de personen die deze taak op zich namen. Ze zijn geëvolueerd van verhalen met een maatschappelijke betekenis en een waarschuwende functie naar geromantiseerde vertellingen. (Gielen, G. 2006) Hedendaags worden sprookjes in de kinderkamer voorgelezen om kinderen te ontspannen alvorens ze gaan slapen. Dit is een groot contrast met de oorspronkelijke bedoeling om mensen te beschermen tegen de gevaarlijke figuren en in te lichten over de stand van zaken in de maatschappij van toen.

Een belangrijke naam in de evolutie van sprookjes is die van Giambatiste Basil. Deze Italiaanse schrijver uit de 17de eeuw was een van de eerste die een vijftigtal sprookjes heeft neergeschreven op papier. De hoeveelheid is hierbij belangrijk omdat hij ze verzameld heeft in een pentamerone. Aangezien penta vijf betekent, kon men de verhalen vertellen in slechts tien dagen. Dit boek is een raamvertelling; een groep mensen probeert de tijd te verdrijven door aan elkaar verhalen te vertellen. Zijn bekendste verhaal is het sprookje van *Belle en Het Beest*. (Kunst en Cultuur,2011)

Later in de 17de eeuw is er Charles Perrault, een Franse schrijver. Zijn bekendste sprookjes zijn verzameld onder de naam *De sprookjes van moeder gans*. De verhalen die hij optekende, waren erotisch getint en hadden een beschermende functie. Bij Charles Perrault kunnen we nog verwijzen naar het waarschuwingssprookje. Volgens Sheridan Thomas (2011) werden dit soort sprookjes in de vroege middeleeuwen opgetekend om grip te krijgen op frustraties en om mensen te waarschuwen voor figuren met slechte bedoelingen. (Kunst en Cultuur 2011)

De gebroeders Grimm (1812) hebben al de seksuele en kind onvriendelijke verwijzingen uit de verhalen gehaald. Oorspronkelijk was dit niet het plan. Zoals eerder vermeld was het hun bedoeling om een verzameling te maken van alle Duitse volksverhalen, sagen en legenden. Dit sloeg echter niet aan bij de volwassenen, enkel de mensen met kinderen waren geïnteresseerd in de verhaaltjes. Daarom pasten de broers de sprookjes aan zodat ze geschikter zouden worden voor dit jonge publiek; de verhalen kregen een opvoedkundige waarde mee. Deze sprookjes werden verzameld in het boek *Kinder und Hausmärchen*. Verder hebben ze enkele elementen toegevoegd die nu gezien worden als de typische sprookjesstijl. Zo schreven ze kleine dialogen en gebruikten ze kindertaal, verkleinwoorden en klanknabootsingen. Ook het happy end, de allemansnamen en de onsitueerbare tijd en plaats zijn te danken aan Wilhelm en Jacob Grimm. De pedagogische waarde die de gebroeders Grimm hun sprookjes wilden meegeven, kreeg van verschillende kanten veel bezwaren. Meyer Rudolf (1991) zegt dat deze bezwaren voortkomen door een bekrompen opvatting over wat al dan niet moreel zou kunnen werken. Zo wordt vaak verwezen naar het geweld dat in sprookjes voorkomt. Sommige ouders vinden dat hun kinderen in sprookjes teveel in aanraking komen met geweld. Hij spreekt deze bezwaren tegen door in zijn boek te verwijzen naar een antwoord dat de gebroeders Grimm in hun uitgave van sprookjes geformuleerd hebben. Bij het lezen van dit antwoord wordt al snel duidelijk dat ze de klemtoon willen leggen op de zuiverheid van de verhalen en dat ze hun boek beschouwen als een opvoedend boek, een 'Erziehungsbuch' (Cornelis, I 2011; Kidoons n.d.; Joossens, V 2007)

“Daarom zoeken wij niet de zuiverheid, die bereikt wordt door een vreesachtig uitschakelen van datgene uit het dagelijks leven, dat slaat op bepaalde toestanden en verhoudingen die op geen enkele wijze verborgen kunnen blijven en waarbij men tegelijkertijd in de waan verkeert, dat wat voor een boek uitvoerbaar is ook in het werkelijke leven mogelijk zou zijn. Wij zoeken de zuiverheid in de oprechtheid van een eerlijke vertelling, die niets verkeers achterhoudt. Daarbij hebben wij iedere, voor de kinderleeftijd niet passende uitdrukking in deze nieuwe druk zorgvuldig geschrapt. Mocht men niettemin hiertegen inbrengen, dat het een en ander ouders in verlegenheid zou kunnen brengen en hun onbetamelijk zou voorkomen, zodat zij dit boek

hun kinderen niet in handen zouden willen geven, dan kan deze ongerustheid in enkele gevallen gegrond zijn en kunnen zij gemakkelijk een keuze maken- over het algemeen is dit bij een gezonde situatie zeker niet nodig. Niets kan ons beter verdedigen dan de natuur zelf, die deze bloemen en bladeren in hun eigen kleur en vorm heeft laten groeien; wie dit, om wat voor reden dan ook niet aanstaat, die kan niet eisen dat zij daarom anders gekleurd of gevormd zouden moeten worden... Overigens kennen wij geen enkel gezond en krachtig geschreven boek, waardoor het volk gesticht werd, de bijbel voorop, waarbij zulke bezwaren niet in veel sterkere maten voorkomen. Bij een juist gebruik van deze lectuur ontdekt men echter niets kwaads, maar, zoals een mooie uitdrukking zegt, een spiegel van ons hart. Kinderen wijzen zonder angst naar de sterren, terwijl anderen, naar het volksgeloof zegt, daarmee de engelen, beledigen.” (Meyer Rudolf, p.169)

Dit antwoord is de moeite waard om te integreren omdat het mooi verwoordt dat sprookjes een dieper liggende kracht hebben. Deze kracht mag niet afgenomen worden door alles wat te eng zou kunnen zijn te verwijderen. Fragmenten zoals de wolf die Roodkapje opeet, kunnen voor ouders te eng lijken, maar het beeld bevat wel een bepaalde boodschap. Het antwoord en de wijsheid die het met zich meedraagt, past dan ook goed in deze bachelorproef. Onlangs werd in een artikel nog toegelicht waarom een gezonde portie horror kinderen ten goede komt. Professor Stefaan Top legt uit dat dankzij de extreme beelden de boodschap van de sprookjes beter blijft hangen. Kinderen kunnen meer verdragen dan we denken. Het zijn namelijk dezelfde jongens en meisjes die bloederige gevechtspelletjes spelen op hun playstation. Dit artikel is bijgevoegd als bijlage. (Freys, J. 2012)

3 Waaronder zijn sprookjes zo aantrekkelijk voor kinderen?

Sprookjes blijken al lang aantrekkelijk te zijn voor kinderen van verschillende leeftijden. Het is begrijpelijk waarom de jonge generatie zich thuis voelt in deze wonderverhalen. De realiteit en het wonderlijke lopen door en naast elkaar alsof het nooit anders geweest is. Bijgevolg bieden ze de mogelijkheid om te ontsnappen aan de harde realiteit. Bruno Bettelheim zegt het volgende: (1977p. 45-46)

“ The fairy tale proceeds in a manner which conforms to the way a child thinks and experiences the world; this is why the fairy tale is so convincing to him. He can gain much better solace from a fairy tale than he can from an effort to comfort him based on adult reasoning and

viewpoints. A child trusts what the fairy story tells, because it's world view accords with his own."

Hiermee wilt Bruno Bettelheim zeggen dat een sprookje verloopt op een manier die overeenstemt met de wijze waarop een kind denkt over de wereld en hoe het deze ervaart. Het kind zal meer troost vinden in een sprookje dan in de rede en in de gedachtegang van volwassenen. Dit komt omdat de wereldvisie van een sprookje overeenkomt met de visie van het kind. Tot de puberteit denkt een kind animatisch. Het zal menselijke eigenschappen toeschrijven aan zaken die niet humaan zijn (bv: een boom) of aan dingen die niet leven (bv: een bed). Het kind denkt dat zijn relaties tot de echte wereld gelijk zijn aan zijn relaties in de animatische wereld. Deze visie wordt ook teruggevonden in het sprookje.

Als gevolg van deze opvatting kunnen alle dingen in de wereld van het kind praten. Meerbepaald zullen ze communiceren met elkaar en met het kind over dingen die de jongeling dwarszitten. Dit komt door het egocentrische karakter dat we in deze levensfase bezitten. Vanaf het moment dat we kunnen bewegen en op ontdekking gaan, worden we geconfronteerd met een identiteitsprobleem. Kleine kinderen stellen zichzelf verschillende vragen: "Wie ben ik? Wat gaat er later van mij worden? Waar kom ik vandaan? Wie heeft de wereld en alles erop geschapen?" Ook bij het stellen van deze levensvragen komt de egocentrische eigenschap van de kinderen naar boven. De dingen die ze zich afvragen, tellen niet voor alle mensen, maar enkel voor hen. Op al deze vragen wordt er een antwoord gegeven in sprookjes. De antwoorden zijn voor hen meer aanvaardbaar dan een wetenschappelijke uitleg. Deze is immers veel te complex en onbegrijpelijk voor hen. Sprookjes en mythen daarentegen geven een antwoord gebaseerd op dingen die een kind wel kent. Bijgevolg is deze uitleg betrouwbaarder.

Sprookjes tonen voor kinderen realistische modellen van het leven. Aan deze modellen kunnen kinderen zich spiegelen. De verhalen zorgen ervoor dat kinderen vorm kunnen geven aan hun dromen, om zo richting te geven aan hun leven. Kinderen zijn veel onzekerder dan volwassenen en hebben nood aan bevestiging. Zo zal een sprookje nooit beginnen met een fysische realiteit, maar wel met een psychologische gedachtegang. Een kind dat bang is voor afwijzing zal de gevoelens herkennen in het sprookje. Omdat een sprookje zich afspeelt in een onbekende tijd en op een onbekende plaats, weet het kind dat dit niet een echte situatie is die zich dicht bij huis afspeelt. Het positieve einde in het sprookje zal het kind vertrouwen geven in de wereld, in zijn ouders en in de mensen om hem heen. Het verhaal is goed afgelopen, dus waarom zouden zijn ouders hem afwijzen.

De troost dat een sprookje biedt, is een van de belangrijkste doelen van deze verhaalsoort. Doordat kinderen zich kunnen identificeren met de personages van een verhaal, vormt het sprookje een mooie gelegenheid voor het kind om alles wat er in zijn persoontje afspeelt naar buiten te brengen. Via deze weg kunnen ze verschillende gevoelens kwijt in verschillende personages. Pas dan kan het kind beginnen met zijn tegenstrijdige gevoelens op een rijtje te plaatsen.

4 De verschillende psychoanalytische visies op sprookjes

Hoewel Sigmund Freud de grondlegger is van de psychoanalyse, zijn er nog vele anderen die onderzoek hebben gevoerd naar sprookjes en hun psychologische waarde. Hieronder worden respectievelijk beknopt besproken: Sigmund Freud, Carl Jung, Marie Louise Van Franz, Verena Kast, Bruno Bettelheim en Walter Scherf.

4.1 Sigmund Freud

Sigmund Freud is vanuit de dromen van zijn patiënten beginnen te kijken naar sprookjes. Hij heeft hier dan ook een eigen theorie rond ontwikkeld. Volgens hem zijn sprookjes een symbolische taal en hebben ze een wensvervullend karakter. Op een vermomde wijze zouden ze uiting geven aan ons onderbewustzijn. Deze onderdrukte impulsen waren volgens Freud altijd van seksuele aard (Gerard, g.2006; Stefanie, Janssens. 2010)

4.2 Carl Jung

Deze leerling van Freud had een andere kijk op het sprookje dan zijn leermeester. Volgens hem zijn sprookjes een manier om op symbolische wijze uitdrukking te brengen aan ons collectief onderbewustzijn, al datgene wat we meegekregen hebben van vroeger, het zou onze diepste gevoelens en problemen naar buiten brengen; de inhouden van ons onderbewustzijn kunnen we pas leren kennen als we deze projecteren. Jung zegt dat sprookjes moeten geïnterpreteerd worden als archetypen. Dit zijn symbolen die aanwezig zijn in het onbewuste bij alle mensen en alle culturen. Deze archetypen kunnen goed of kwaad zijn en zitten vervat in ons collectief onderbewustzijn. Iemand kan iets meemaken waardoor er een trauma op het archetype komt en blokkeert. Het sprookje maakt het archetype dan weer los en laat aan de hand van de personages zien hoe je hiermee kan omgaan en het probleem kan oplossen. (Gielen, G.2006)

Volgens Jung vertegenwoordigen de verschillende personages in een sprookje de aparte aspecten van één persoon. Ze geven uiting aan elementen die een rol spelen in de menselijke ziel. Zowel fysisch als psychologische verwerken ze de zoektocht hoe een individu in de mensheid tot zijn eigen persoonlijkheid kan komen. Deze zoektocht, die het individuatieproces wordt genoemd, vindt plaats in de puberteit.

In dit proces worden we geconfronteerd met begrippen als het bewuste en het onderbewuste, het Ik en het Zelf. Elk van deze begrippen heeft zijn eigen rol. Het Ik is het centrum van het bewustzijn; het Zelf is het geheel van het bewuste en het onbewuste. Uiteindelijk is het de bedoeling om tot individuatie te komen. Dit gebeurt door een voortdurende uitbreiding en rijping van de persoonlijkheid, waar het Zelf voor zorgt. (Stefanie Janssens, 2010; Cornelis, I 2010)

4.3 Marie Lousie Von Franz

Zij is op haar beurt een leerlinge van Jung. Marie Louise Von Franz gelooft dat sprookjes een bron van levenswijsheden zijn en ziet sprookjes, net als Jung, als archetypen.

De wijze waarop ze sprookjes analyseert, verschilt van die van haar leermeester. Hoewel ze het bekijkt vanuit een Jungiaans standpunt, benadrukt ze dat analyseren niet mag gebeuren vanuit één standpunt. Voor haar is amplificatie belangrijk. Dit wil zeggen dat analysanten tijdens het ontleden van een sprookje zoveel mogelijk parallelbetekenissen moeten proberen te verzamelen. Von Franz maakt hierbij gebruik van haar psychoanalytische kennis en van heel wat volkse wijsheden en culturele betekenissen, want enkel dan kan je volgens haar tot een goede interpretatie komen. Met deze informatie probeert Von Franz het sprookje om te zetten in nieuwe inzichten. (Stefanie Janssens, 2010)

4.4 Verena Kast

Zij ziet sprookjes als een manier om een persoon creatiever met zijn of haar problemen te laten omgaan. Verena Kast verklaart sprookjes als symbolen van een individueel, psychisch ontwikkelingsproces dat collectief aanwezig is. Kast gebruikt het sprookje dan ook in therapie voor de spanningen tussen het egocomplex en het persoonlijke enerzijds en het egocomplex en het collectieve bewuste anderzijds. Wanneer het juiste sprookje wordt gevonden om mee te werken, zal het therapeutische proces intensiever worden. Vaak zijn dit sprookjes die het individu zich nog goed herinnert uit zijn of haar jeugd. De persoon in kwestie kan dan via het sprookje over zichzelf vertellen zonder dit letterlijk te doen. (Stefanie Janssens, 2010)

4.5 Bruno Bettelheim

Volgens Bruno Bettelheim, een kinderpsychiater, hebben volkssprookjes een grote opvoedkundige waarde. Zoals eerder vermeld bieden sprookjes antwoorden op levensvragen waar kinderen mee worstelen.

Subtiel, nooit expliciet, brengt het antwoorden aan op de vragen. Het is namelijk aan de lezer om op zoek te gaan naar wat hij of zij kan leren uit een bepaald sprookje.

Bettelheim zegt dat een kind geconfronteerd wordt met heel wat onduidelijkheden: de buitenwereld, tegenstrijdige gevoelens die ze hebben en tegenstrijdigheden over zichzelf. Voor jonge kinderen is het moeilijk te vatten dat iemand zowel goede als slechte kantjes heeft. Ze zien alles zwart wit; iemand is ofwel goed ofwel slecht. Hier komt het sprookje hen in tegemoet. Zo heb je de goede fee en de slechte heks of de brave zus en de gemene stiefzussen. Het slechte zal altijd overmeesterd worden door het goede.

Een kind heeft vaak verschillende gevoelens en kan deze moeilijk plaatsen. Het sprookje helpt de kinderen om deze uiteenlopende emoties te plaatsen. Elk sentiment krijgt een ander personage toegeschreven. Op deze wijze krijgt het kind een beter zicht op zijn of haar gevoelens. In de psychologische taal wordt dit uitgelegd aan de hand van het Id (de driften, instincten), het Ego (de rationaliteit; vage bedoelingen) en het Super-Ego (het wijze, overschouwende; dit wordt aangebracht door de ouders. Zij zijn de bemiddelaar en leren je hoe je moet reageren). Wanneer deze aspecten niet goed geïntegreerd zijn dan kan het kind niet goed functioneren als persoon. Pas na de identificatie kan het kind de drie elementen opnieuw herenigen in één Ego-beeld. (Stefanie Janssens, 2010)

Naast de besproken psychoanalytici zijn er nog andere wetenschappers die sprookjes bestudeerd hebben. Sociologen, zoals Merkel en Richter, tonen vooral interesse in de klassentegenstellingen die voorkomen in de verhalen (bv assepoester) en de ontwikkeling van volkssprookjes naar kinderverhalen en de daarmee gepaard gaande veranderingen in hun educatieve betekenis. Marxistische sociologen ontdekten in sprookjes een revolutionair verzet waardoor ze de verhalen verklaarden als een vorm van sociaal protest. Historici zijn sprookjes beginnen te erkennen als een vorm van culturele geschiedschrijving en antropologen ontlede ze op basis van initiatierituelen. Uiteindelijk zijn er de feministen die sprookjes ervan beschuldigen om jonge meisjes te beïnvloeden met de traditionele rol van het vrouwelijke geslacht. (Gielen, G.2006) Het gebruik van rollenpatronen wordt in het volgende hoofdstuk uitvoerig besproken aan de hand van enkele studies.

5 De rollen van de geslachten in sprookjes

Er zijn verscheidene studies gedaan naar het rollenpatroon van de geslachten in sprookjes. In de context van deze bachelorproef heb ik twee artikels gelezen over sprookjes en hun invloed op het gedrag van jongens en meisjes. Het ene artikel beweert dat sprookjes zoals Assepoester jonge kinderen een specifiek beeld opleggen van hoe ze zich moeten gedragen. (Westland Ella, 1993) Het andere beschrijft hoe sprookjes kunnen helpen bij het ontdekken van de verschillen tussen de geslachten. (Angard, Eva 2005)

Uit onderzoek is echter gebleken dat weinig kinderen de stereotype rollen uit de Anglo-Amerikaanse cultuur overnemen. Het was aangenomen dat sprookjes als Sneeuwwitje en de Schone Slaapster een negatieve invloed zouden hebben op kinderen. Ze zouden immers jonge meisjes stimuleren om de stereotype rol, die al eeuwen wordt toegekend aan vrouwen, over te nemen. Een onderzoek naar deze feministische uitspraak heeft echter uitgewezen dat kinderen kritischer zijn en niet zomaar alles opvolgen wat in een boekje geschreven staat.

Het waren boeken als *The Cinderella Complex* en *The Cinderella Syndrome* die feministische overtuigingen ondersteunden. Dit werd echter tegengesproken door de bekende kindertherapeut Bruno Bettelheim in zijn boek *the Uses of Enchantment (1977)*. In dit boek maakt hij duidelijk dat kinderen zich identificeren met een bepaald personage ongeacht of dit een man of een vrouw is. Deze uitspraak wordt ondersteund door het onderzoek van Westland. Zij bestudeerde 100 jongens en meisjes tussen de 10 en 11 jaar uit diverse scholen met een verschillende economische achtergrond. Ze heeft voor deze leeftijd gekozen omdat kinderen van deze leeftijd al degelijk kunnen lezen en schrijven. Verder hebben ze al een bepaald inzicht in de rollen van mannen en vrouwen en kunnen ze het ontstaan van stereotypen begrijpen.

De kinderen moesten na een klassikaal gesprek over bekende sprookjes een tekening maken van hun favoriete personage uit de verhalen: Sneeuwwitje, De schone Slaapster en Assepoester. Deze opdracht moest hun eerste reacties zonder specifieke aandacht op de geslachten vastleggen. De tweede opdracht was het schrijven van een traditioneel of een niet-traditioneel sprookje na het lezen van een upside-down story², een niet-traditioneel sprookje. Na de eerste opdracht werd er vastgesteld dat zo goed als alle meisjes een mooie prinses getekend hadden en zo goed als alle jongens een stoere prins.

---

² Een upside-down story is een sprookje dat niet is opgebouwd zoals een traditioneel sprookje. Vrouwelijke personages zijn zelfstandiger en ondernemender en mannelijke personages krijgen meer gevoelens.

Uit een reflectie op hun tekeningen bleek dat de kinderen, prinsen en prinsessen zien als een extreme versie van de rollen toegekend aan jongens en meisjes. Zo bezit een prinses al de negatieve dingen die meisjes moeten ondergaan zoals mooie jurkjes dragen die niet vuil mogen worden en bezit een prins alle positieve voordelen van een jongen te zijn. Uit de tweede opdracht kon men afleiden dat de meisjes graag de kans namen om een stoere prinses neer te zetten. Een vrouw die haar mannetje kan staan en geen wijde baljurken draagt. De jongens daarentegen bleken wel voorstander te zijn van de traditionele verhalen. Uit dit onderzoek concludeerden de onderzoekers dat jonge meisjes een tekst kritisch kunnen lezen en dat ze niet zomaar de rollen in een sprookje gaan overnemen. (Westland, Ella 1993)

Het tweede artikel bevat een onderzoek met kinderen van 4 tot 6 jaar. De bedoeling van dit onderzoek was om kinderen kennis te leren maken met de rol van jongen en meisje. Met behulp van de sprookjes konden de kinderen spelen met de stereotype rollen die aan jongens en meisjes worden toegekend. Gedurende een aantal weken werkten de kinderen intensief aan hun eigen verhaal. Aangezien leerlingen van zo'n jonge leeftijd amper kunnen schrijven, was er een begeleidster die hen hielp met het opstellen van de tekst. Bij het kiezen van een thema kozen de jongens en meisjes voor onderwerpen die het meest aansloten bij hun geslacht. Voor hun verhalen maakten de leerlingen gebruik van verschillende media. Ze creëerden verhalen die een mengeling waren van andere teksten.

In de verhalen van de meisjes zijn er duidelijk enkele stereotype rollen voor vrouwen aanwezig. Opvallend was dat ze kozen voor prinsessen en barbies en niet voor huisvrouwen. Dit kan betekenen dat de meisjes een onbewust verlangen hebben om iets of iemand te zijn met een bepaalde status. De stereotype rollen kunnen dan weer wijzen op het uitproberen van traditionele vrouwelijke posities. De conversaties die de personages in de kinderen hun verhalen voeren, zijn gelijkaardig aan conversaties die hun personages voeren in: tijdschriften, films, programma's, ... De meisjes hadden van hun vrouwelijke personages actieve partijen gemaakt. Dit gaat in tegen de traditionele verhaallijnen van sprookjes waarin de mannelijke personages al de acties ondernemen. Deze wending neemt deels plaats door de andere media waarop de meisjes zich baseerden. Tegenwoordig worden veel vrouwelijke personages sterk en ondernemend voorgesteld, zoals prinses Fiona in de film Shrek.

De verhalen van de jongens zijn gebaseerd op de traditionele sprookjes over helden. Ze bevatten voornamelijk typische jongenselementen uit sprookjes: draken, zwaarden, vechten,... Ook de jongens zijn intertekstueel met hun verhalen. Er zijn opvallende invloeden aanwezig van bepaalde programma's en films (bv pokémon).

In elk verhaal kwam er ook een slechterik en een zwakker personage voor. Dit versterkte volgens Änggård de aanwezigheid van de moedige held. Opvallend in hun verhalen is dat er geen doden of gewonden vallen, maar dat de held en zijn vijand vriendschap sluiten. Dit kan geïnterpreteerd worden als een manier waarop jongens proberen om te gaan met angstaanjagende gebeurtenissen om gevaarlijke mensen te ontwapenen. Volgens de onderzoekers is dit element zo sterk aanwezig omdat jongens opgroeien in een samenleving die hen dwingt om sterk en dapper te zijn. Dit idee wordt minder angstaanjagend door het in een verhaal te verwerken. Het feit dat de vijanden vrienden worden, is hoogstwaarschijnlijk gebaseerd op hun opvoeding in de kleuterschool. Kinderen leren daar dat ze het moeten bijleggen na een ruzie. Net zoals de meisjes tonen ook de jongens een aspect van het andere geslacht in hun verhalen. Zo bleken ze toch belang te hechten aan relaties en gevoelens.

Uit dit onderzoek blijkt dat kinderen voor hun verhaal grijpen naar de stereotype rollen over mannen en vrouwen. Volgens de onderzoekers gebeurt dit omdat de gemeenschap hen dwingt om de rol van jongen of van meisje op te nemen. Een goed voorbeeld zijn de speelgoedwinkels waarin een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen jongens- en meisjesspeelgoed. Kinderen worden aangetrokken door datgene waar ze de meeste overeenkomsten mee hebben. Dit komt ook doordat kinderen van deze leeftijd nog nood hebben aan duidelijke tegenstellingen. Dit wil echter niet zeggen dat kinderen altijd op een stereotype manier over de geslachten zullen denken of dat ze zich later stereotype zullen gedragen. Het onderzoek gaf namelijk voldoende aan dat jongens en meisjes verhalen gebruiken om te experimenteren. Zo integreren ze verschillende media en denken ze er niet voor terug om mannelijke personages gevoelens te geven en vrouwelijke personages ondernemender te maken. Hierdoor hebben ze onbewust de traditionele, stereotype verhaallijnen omgevormd. (Angard, Eva 2005)

6 Sprookjes therapeutisch gebruiken

Elk sprookje levert een eigen bijdrage aan de opvoeding van kinderen. Afhankelijk van de persoon en het verhaal zal het andere gevoelens aanspreken. Het is reeds gezegd dat kinderen zich kunnen identificeren met de situaties en de personages in de sprookjes en hierdoor meer vertrouwen krijgen in de wereld. Het is echter zo dat sprookjes ook een therapeutische waarde hebben. In sprookjes worden op dezelfde manieren aan verschillende handelingen en gevoelens specifieke beelden toegekend.

Doordat de verhalen sterke symbolen aanreiken zoals de heks die staat voor het kwade en de fee die het goede representeert, moeten de kinderen zelf geen beelden meer bedenken. Ze kunnen al hun angsten en gevoelens kwijt in de sprookjes. Vooral bij heel jonge kinderen komt de logica van sprookjes overeen met hun analogische manier van redeneren. Kinderen met een leeftijd tussen 1.5-7 jaar oud bevinden zich in de pre-operationele fase. De leerlingen die al wat ouder zijn bevinden zich in de concreet-operationele fase (7-12 jaar) of de formeel-operationele fase (vanaf 12 jaar). Kinderen die in de eerste fase zitten, beginnen feiten en meningen te onderscheiden en zijn in staat om al iets kritischer te denken. Wanneer ze in de tweede fase terechtkomen, leren kinderen denken over dingen ze niet kunnen zien en die ze niet hebben meegemaakt zoals sprookjes. Dat houdt in dat ze zich ook kunnen inleven in bepaalde gebeurtenissen en dat ook voor deze leeftijdscategorieën sprookjes bruikbaar zijn. (Cornelis, I 2011; Teamrood 2011)

Verena Kast (1982) legt uit hoe sprookjes de angsten van kinderen helpen te overwinnen. Een belangrijk aspect waar iedereen vroeg of laat mee geconfronteerd wordt, is het loslaten van de ouder en een intieme relatie aangaan met een ander mens. Voor meisjes komt dit thema aan bod in sprookjes waarin het meisje haar moeder moet achterlaten om een reis te maken naar een mannelijk personage. Het losmaken van de moeder kan op twee manieren geïnterpreteerd worden. De weg die het meisje in een sprookje moet afleggen, kan verwijzen naar het proces dat ze moet doorlopen om autonoom te worden. Bijgevolg is ze in staat een relatie met een man aan te gaan. Die weg is een weg van angst die overwonnen moet worden. Een tweede verklaring verwijst naar het loslaten van iets beschermend, zoals de moeder. Een meisje moet zelfstandig zijn, maar moet ook een eigen visie en mening hebben. Dit kan ze enkel bereiken door zich stilaan los te maken van de moeder.

6.1 Welke sprookjes worden gebruikt in kindervertherapie?

Volgen therapeute Stefanie Janssens, wie ik geïnterviewd heb, worden alle echte sprookjes gebruikt voor therapie sessies. Hiermee bedoelt ze zowel de oeroude als de overgeleverde sprookjes. Ze verwijst hierbij ook naar Bruno Bettelheim en zijn bekende *The Uses of Enchantment (1977)* waarin hij enkele voorwaarden beschrijft waaraan een sprookje moet voldoen. Het is van therapeut tot therapeut afhankelijk van hoe ze hiermee werken; Gerard Gielen wil dat de gebruikte sprookjes aangepast worden aan onze tijd. Anderen daarentegen maken gebruik van de verschillende vormen. Stefanie Janssens heeft met de echte sprookjes gewerkt en ze gelooft in hun psychoanalytische waarde. Op basis van de fase waarin het kind is blijven steken, kan je dan een sprookje kiezen waarmee je aan de slag wilt gaan.

Je kunt ook vragen stellen aan de cliënt zoals: *Aan welk sprookje doet dit probleem je denken? Wat was of is je lievelingssprookje?* Ook hier verwijst ze naar Bettelheim die in zijn boek al een link maakt tussen bepaalde sprookjes en de psychoanalytische ontwikkelingsvragen. Er wordt ook een onderscheid gemaakt tussen sprookjes en therapeutische verhalen waarvan het laatste vooral bruikbaar is bij volwassenen. Therapeutische verhalen hebben niet dezelfde opbouw als sprookjes. Ze zijn veel explicieter en er wordt in benoemd. Sprookjes echter maken de archetypen uit onze droomwereld los. Als gevolg werkt het sprookje dieper, maar is het meer afhankelijk van intuïtie. (interview Stefanie Janssens)

6.1.1 De voorwaarden van Bruno Bettelheim voor een goed sprookje in therapie

In zijn boek verwijst Bruno Bettelheim (1977) zelf naar de bekende schrijver Tolkien die stelt dat een goed sprookje over de volgende elementen beschikt: fantasie, herstel, ontsnapping en troost. Het zijn net deze elementen die in de moderne sprookjes ontbreken en die nodig zijn om sprookjes hun opvoedkundige waarde toe te kennen. De nadruk wordt gelegd op de troost die verwijst naar de goede afloop die elk sprookje zou moeten hebben. Bettelheim legt deze noodzaak verder uit. Het is net die positieve afloop die kinderen positief beïnvloedt. Doordat het goede het slechte overwint en het slechte gestraft wordt, weet het kind dat er rechtvaardigheid geschiedt op de aarde. Verder is het ook belangrijk voor de gedragingen van het kind zelf. Het beseft dat het zich goed moet gedragen en dat het daarvoor beloond zal worden. Troost vereist namelijk dat de normale en correcte gang van zaken opnieuw in ere hersteld wordt. Hierbij aansluitend voegt Bruno Bettelheim nog een vijfde voorwaarde aan Tolkiens lijstje toe. Volgens hem heeft elk sprookje nood aan een dreiging. Dit kan zowel een fysieke als een morele dreiging zijn. De noodzaak van dit element uit zich in de manier waarop de held zich gedraagt. In elk sprookje krijgt de held te maken met problemen en gevaren, maar hij aanvaardt ze zonder enige twijfel. Dit is ook de manier waarop kinderen naar de wereld kijken. Hoewel hun huidige leven probleemloos verloopt, verwachten ze toch dat er elk moment iets slechts kan gebeuren. Zo wordt de lieve oma plots boos omdat het kind iets doet wat niet mag. Op zo'n moment verandert de hele wereld van het kind in een nachtmerrie en komt het voor een moeilijke keuze te staan. Ofwel geeft het kind toe aan zijn wanhoop (zoals sommige helden doen tot een fee te hulp schiet) ofwel loopt het weg van zijn angsten (zoals Sneeuwwitje). De grootste dreiging die een kind vreest, is verlaten worden. De grootste troost is dan ook het moment waarop het kind er van verzekerd wordt dat niemand achtergelaten wordt en dat het verhaal positief eindigt (Hans en Grietje). De gelukzaligheid en de vervulling van deze troost hebben twee betekenissen.

De eerste betekenis is de permanente eenheid van de afzonderlijk aspecten van de persoonlijkheid: het Id, het Ego en het Superego en het bereiken van een eenheid tussen de principes van mannen en vrouwen. De tweede betekenis bevindt zich op het ethische niveau. Daar symboliseert de eenheid een moraliteit van zeer hoog niveau. Wanneer de persoon een levensgezel vindt met wie hij een bevredigende relatie heeft, overstijgt dat de scheidingsangst.

De overige elementen worden geschetst aan de hand van het sprookje *Rapunzel*. Het fantastische element is datgene dat zorgt voor de troost. In dit betreffende verhaal zijn de wonderbaarlijke elementen de lange vlechten van de prinses die het gewicht van de prins kunnen dragen en haar tranen die zijn gewonde ogen helen. De ontsnapping vinden we terug in zowel Rapunzel als in de prins. Beiden tonen ze zich onvolwassen door achter de rug van de heks af te spreken in plaats van hun liefde voor elkaar te tonen. Als gevolg worden ze gestraft en moeten ze gescheiden door de woestijn dwalen. Hun doel is om elkaar weer te vinden, maar beiden vinden de moed niet en treuren om het verlies. Wanneer ze uiteindelijk de kracht herwinnen om zichzelf op te peppen en naar de andere op zoek te gaan dan bevinden ze zich in de herstelperiode. Ze moesten eerst zichzelf vinden en volwassener worden alvorens ze elkaar konden redden. (1977 p.143-150)

6.1.2 Sprookjes en hun link met psychoanalytische ontwikkelingsvragen Bettelheim

Om een beter zicht te krijgen op de sprookjes die men gebruikt bij therapie en hoe men betekenis geeft aan de elementen in deze verhalen, heb ik de raad van mevrouw Janssens opgevolgd. Op basis van Bruno Bettelheims *The Uses of Enchantment*, bespreek ik enkele sprookjes en hun psychoanalytische waarde.

6.1.2.1 Roodkapje

Het verhaal van Roodkapje is door de meeste mensen al eens gelezen. Het sprookje is verschillende keren herwerkt geweest en draagt hierdoor ook verschillende titels. De meesten zullen echter de versie van De Gebroeders Grimm kennen waarin het jonge meisje haar grootmoeder opzoekt. De weg die ze volgt, kronkelt door het bos en daar loopt ze de wolf tegen het lijf. Na enkele vragen komt hij erachter naar waar het meisje wandelt. Hij komt voor Roodkapje aan bij grootmoeder, eet haar op en vermomt zich in het oude vrouwtje. Roodkapje loopt recht in de val en wordt ook opgegeten. De wolf wordt tijdens een dutje opgemerkt door een alerte jager. Hij ziet dat er iets mis is en bevrijdt Roodkapje en haar oma. Samen vullen ze de wolf met stenen en gooien hem in een rivier.

Volgens Bettelheim diept dit sprookje enkele cruciale problemen uit waar schoolmeisjes mee zitten. Het huisje van de oma en het ouderlijke huis staan voor een psychologische situatie. Thuis is het meisje een puber zonder problemen, dat beschermd wordt door haar ouders, maar in het huisje van haar oma wordt ze plots afhankelijk van haar eigen daden. In het verhaal staat de wolf symbool voor de verleider. Roodkapje staat volgens Freud in de tweede psycho-seksuele ontwikkelingsfase van de vijf door hem gedefinieerde: (a) de orale fase, (b) de anale fase, (c) de fallische fase, (d) de latente fase en (e) de genitale fase. De reden waarom Roodkapje toch het veilig pad naar haar oma verlaat, wordt verklaard door het plezierprincipe. Dankzij haar ouders' meervoudige waarschuwingen heeft ze steeds het veilig pad gekozen, maar het bos naast het pad zit vol met nieuwe, mooie dingen (zoals bloemen). Uiteindelijk wordt roodkapje verleid door de wolf om haar realiteitsprincipe, de veiligheid, naast zich te leggen en het bos in te trekken. Dit duurt echter maar zolang het bos leuk is. Voor Roodkapje eindigt dit wanneer haar mandje vol met bloemen zit en ze er geen meer dragen kan.

De keuze tussen het realiteitsprincipe en het plezierprincipe is iets waar kinderen dagelijks mee te maken krijgen. Roodkapje zit nog vast in haar oedipale fase en worstelt daardoor met bepaalde emotionele problemen waarvoor ze nog niet helemaal klaar is. De wolf en de jager die hier het mannelijke representeren zijn daardoor des te belangrijk in dit sprookje: de wolf representeert het gewelddadige en het egoïstische van het Id. Hij is de gevaarlijke verleider die mogelijk verwoestend kan optreden. De jager daarentegen staat voor het attente en het beschermende van het Ego. Hij is de verantwoordelijke vaderfiguur.

Het verhaal geeft meisjes van alle leeftijden een belangrijke boodschap mee. Het is gevaarlijk om iedereen die goede intenties lijkt te hebben, te vertrouwen. Soms ontmoeten we mensen die eigenlijk slechte bedoelingen hebben, maar die we door hun mooie praatjes niet ontmaskeren. Het is deze goedgelovigheid die de wolf aantrekkelijk maakt. We moeten beseffen dat we deze naïviteit niet ons hele leven kunnen meedragen.

Het feit dat Roodkapje de wolf de aanwijzingen geeft om naar haar grootmoeders huisje te gaan, komt zelfs voor een jong kind vreemd over. Want zo kan de slechte wolf het oud vrouwtje vinden en pijn doen. Er is echter een verklaring waarom Roodkapje dit doet. Deze vinden we bij het rode kapje dat ze draagt, wat een vroegtijdige overdraging van seksualiteit kan betekenen. Dit gebeurt wanneer een moeder haar eigen seksualiteit voor mannen afstaat en doorgeeft aan haar dochter. Roodkapje is nog veel te jong en kan emotioneel nog niet omgaan met deze seksualiteit.

Wanneer een onvolwassen iemand die nog niet klaar is voor seks geconfronteerd wordt met een situatie met een ervaren, volwassen persoon die seksuele gevoelens opwekt, dan valt die terug op een oedipale manier van handelen. Dit is door de seksueel ervaren persoon te verwijderen. Dat is net wat Roodkapje doet met de wolf. Ze stuurt hem weg.

Sprookjes spreken zowel ons bewustzijn als ons onderbewustzijn aan. Als gevolg kunnen deze elkaar tegenspreken. Omdat Roodkapje de wolf naar haar grootmoeder stuurt, geeft ze toe aan haar onbewuste seksuele verlangens, namelijk verleid worden door haar vader (de wolf). In oudere culturen was het zo dat wanneer de moeder uit de weg geruimd was de dochter haar plaats innam. Wanneer de grootmoeder dan opgegeten is, kan de wolf zijn lusten botvieren. Deze reactivatie van de oedipale verlangens brengt ook de oudere verlangens van het verleiden van de vader weer mee. De terugkomst van deze gevoelens tijdens de adolescentie houden ook vroegere gevoelens van angst en verlangens in. Deze zullen een aantal keer tijdens de adolescentie terugkomen.

In de versie van de Gebroeders Grimm staat de keuze van het kind tussen wat hij of zij wil doen en wat zijn of haar ouders willen centraal. De wolf die staat voor de belichaming van de slechte dingen die het kind voelt. Een figuur in het verhaal die niet toegeeft aan zijn verlangens, aan zijn Id, is de jager. Hij beseft dat het belangrijker is om de vrouwelijke personages te redden dan de wolf onmiddellijk te doden. Zijn Ego, zijn reden, beschermt hem tegen zijn Id, zijn verlangens. Doordat de jager het slechte uitschakelt en het goede redt, is hij zowel bij meisjes als bij jongens een populaire figuur. Ze herkennen hun eigen conflicten tussen hun Id en hun Ego in hem. Naar het opensnijden van de buik wordt soms verwezen als een keizersnede. Deze handeling wekt bij sommige kinderen seksuele nieuwsgierigheid op. Ze vragen zich af hoe een kind in de buik geraakt. Er is een reden waarom de wolf nog niet doodgaat bij de keizersnede. Dit is bedoeld om kinderen te beschermen tegen angsten. Als de wolf zou gestorven zijn aan de keizersnede zouden kinderen kunnen denken dat een baby de mama kan doden.

Volwassenen hebben de neiging om sprookjes te letterlijk te interpreteren hoewel ze gezien moeten worden als symbolen voor levenservaringen. Kinderen doen dit net intuïtief. Zij begrijpen dat wanneer de wolf Roodkapje en de oma heeft opgegeten deze personages niet dood zijn. Voor hen is het logisch dat Roodkapje wordt opgegeten als 'het meisje dat zich liet verleiden door de boze wolf' en dat ze herboren wordt als een ander persoon. Dit is belangrijk voor kinderen. Zij zien wel dat een personage kan veranderen, maar ze zijn nog niet bekend met innerlijke veranderingen. Dankzij sprookjes worden zij met deze transformatie vertrouwd

en leren ze deze begrijpen. De hergeboorte van een personage is een centraal element in een sprookje.

Wanneer een therapeut dit sprookje gebruikt, is het van groot belang dat hij het voorleest. Enkel dan kan er op een correcte wijze gebruik gemaakt worden van de kracht van het sprookje. Het hangt af van de therapeut wanneer een sprookje wordt ingeschakeld. Belangrijk is dat deze er zich bewust van blijft dat hij niet te veel mag proberen aan te reiken. Het sprookje wordt losgelaten op de cliënt en zal als het wordt opgepakt, zijn werk wel doen. Op basis van Burno Bettelheims ontleding leid ik af dat het sprookje bruikbaar is in sessies met kinderen die opgroeiingsproblemen hebben. Deze kunnen verschillende wegen behandelen: seksueel, kiezen tussen wat je zelf wilt doen en wat er verwacht wordt en het leren vertrouwen van je omgeving.

6.1.2.2 Goudlokje en de drie beren

Hoewel dit sprookje zeer betekenisvol is, ontbreekt het volgens Bruno Bettelheim een aantal belangrijke elementen. Het mist troost en herstelling en er is geen besluit van het conflict. Een sprookje heeft als doel om antwoorden te geven, maar ook dit ontbreekt. Dit komt doordat het verhaal al zeer oud is en ontelbare keren is doorverteld en veranderd. Oorspronkelijk zou het verhaal afstammen van een eeuwenoud Schots verhaal over drie beren die belaagd worden door een vrouwelijke vos. Dit was rond het jaar 1830, het verhaal was toen bedoeld om mensen te waarschuwen en hen aan te leren dat het belangrijk is om respect te tonen voor de eigendom van anderen. Ondanks deze gebreken bevat het sprookje interessante inhoud. Het handelt over één van de meest voorkomende problemen tijdens het opgroeien, namelijk de oedipale problemen: de zoektocht naar een eigen identiteit en de strijd tussen broers en zussen.

Het verhaal heeft in de loop der jaren enkele transformaties ondergaan. Belangrijke veranderingen zijn de aanpassingen van de personages. In de tijdperiode van 1849 tot 1904 is de indringer respectievelijk veranderd van een vos, naar een meisje genaamd Zilverhaar naar Goudenhaar om uiteindelijk tot Goudlokje te komen. Het verhaal werd pas echt populair na de aanpassingen in het boek *De verhalen van Moeder Gans uit 1878*. Toen zijn de namen van de beren veranderd van: " Grote Enorme Beer", "Middelste Beer" en "Kleine Beer" in "Papa Beer", "Mama Beer" en " Baby Beer" en wordt er niets verteld over het einde van Goudlokje. Door deze familieband tussen de beren aan te duiden heeft het verhaal onbewust een link gelegd met de oedipale situatie. Net omdat het einde van dit kleine meisje aan onze verbeelding wordt overgelaten, is het verhaal zo populair.

Ze wordt gezien als iemand die zich gaat bemoeien met de werking van een gezin. Bijgevolg is ze een bedreiging voor de emotionele veiligheid van de familie. De drie beren stellen een perfect geïntegreerde familie voor. Ieder van hen weet wie hij of zij is en heeft geen identiteitsprobleem. Ze weten welke relatie ze hebben ten opzichte van elkaar en ze zijn zich goed bewust van wie ze zelf zijn. Goudlokje probeert naar het voorbeeld van de drie beren uit te zoeken wie ze is. Ze is nog geen adolescent en probeert om te gaan met alle aspecten van de oedipale situatie. De drie beren zijn zo goed op elkaar afgestemd dat er geen oedipale of seksuele problemen voorkomen in hun gezin. In tegenstelling tot Goudlokje weten zij perfect wie ze zijn. Het nummer drie speelt in dit sprookje een zeer belangrijke rol. Alvorens Goudlokje het huis van de beren binnentreedt, voert ze drie acties uit: ze kijkt door het raam, ze piept door het sleutelgat en als laatste duwt ze de klink van deur omlaag. Deze handelingen drukken nieuwsgierigheid, maar ook angst uit. Doordat Goudlokje een jong meisje is, kunnen de lezers deze eigenschappen associëren met dit personage. Onbewust staat het getal drie voor seks. Zowel mannen als vrouwen hebben drie zichtbare seksuele eigenschappen: de penis en de twee testikels, de vagina en de twee borsten. De relatie tussen het getal drie en de seksualiteit toont zich ook op een andere wijze. Het symboliseert de oedipale situatie waarin drie mensen een belangrijke rol spelen. Meer bepaald symboliseert het getal drie de zoektocht naar de biologische identiteit van een persoon en wie deze is in relatie tot de belangrijkste persoon in zijn leven. Het kind gaat op zoek naar zijn persoonlijke en sociale identiteit. Het probeert zich te identificeren met iemand uit zijn gezin dat het later wilt zijn en het gaat op zoek naar een mogelijke levenspartner. Dit doet het kind aan de hand van zijn fysieke seksuele eigenschappen en door de relaties met zijn moeder, vader, broers en zussen. De relatie tot de moeder is de belangrijkste in ieders leven. Deze bepaalt mee hoe onze persoonlijkheidsontwikkeling zal verlopen en hoe we kijken naar de wereld en naar onszelf. De relatie met de moeder blijft voor een tijd de enige relatie die een kind heeft. Het is echter van groot belang dat een kind leert om een relatie aan te gaan met iemand anders dan zijn moeder. Wanneer het kind een band begint te scheppen met de vader dan voelt het zich een waardige persoon in een menselijke relatie. Dit komt doordat het kind zich kan definiëren ten opzichte van een andere persoon. Enkel en alleen wanneer het kind deze stap gemaakt heeft, kan het onafhankelijk beginnen te worden. Vanaf nu heeft het namelijk de keuze om naar de moeder of de vader te gaan wanneer het een probleem heeft.

Goudlokje is op zoek naar welke seksuele rol en welke positie in de familie haar het best past. Dit doet ze door telkens in dezelfde volgorde de persoonlijke spullen van de familie Beer uit te testen: het eten, de bedden en de stoelen aan tafel.

Omdat ze steeds eerst voor de bezittingen van de papa kiest, kan dit volgens Bettelheim als volgt geïnterpreteerd worden. Ofwel wil Goudlokje liever een man zijn ofwel wil ze een goede verhouding met een mannelijk persoon. De oedipale gevoelens van een meisje komen in dit verhaal uitgebreid aan bod. Goudlokje verkiest om het bed te delen met haar vader door eerst zijn bed te kiezen. Het meisje ervaart een oedipale teleurstelling. Intimiteit met haar vader of een mannelijke identiteit is onbereikbaar voor haar. Dit wordt aangeduid door de hete pap, het te hoge bed en de stoel die te hard is. Als gevolg keert het meisje terug naar de moeder, maar ook dit draait uit tot een teleurstelling. Wanneer ze dan uiteindelijk toegeeft aan de rol van baby en in zijn stoeltje kruipt, wordt duidelijk dat ze ook niet meer past in deze rol. Het stoeltje zakt ineen en symboliseert daarmee dat ze te groot is voor een babystoeltje. Het feit dat Goudlokje ervoor kiest om weg te lopen van haar problemen is een minder goed element aan dit sprookje. Op deze wijze moedigt het kinderen niet aan om hun problemen onder ogen te zien.

Hoewel het verhaal een duidelijk einde ontbreekt, kan het gebruikt worden in kindtherapie. Afhankelijk van hoe de volwassen persoon het verhaal benadert, kan het ingeschakeld worden voor verschillende problemen. Legt de therapeut tijdens het vertellen over de scène van het babystoeltje de nadruk op Goudlokje, dan zal er vooral aandacht besteed worden aan hoe zij zich voelt op deze moment. Het verhaal kan ook benaderd worden vanuit het perspectief van de Baby Beer. Deze voelt zich bedreigd door Goudlokje omdat ze plotseling een plek probeert in te nemen in de familie. Net zoals een jonger broertje of zusje komt Goudlokje er plotseling bij en haalt ze alles overhoop.

6.2 Het sprookje in de therapiekamer

Er zijn verschillende meningen waarom sprookjes al dan niet een goed medium zijn om te gebruiken in therapie. Volgens Verena Kast (Verena, K. 1987) heeft iedereen een lievelingssprookje gehad of op zijn minst een verhaal dat erg boeide. Het zijn deze verhalen die ons iets vertellen over onszelf, over onze wensen, onze verlangens, over menselijke attitudes die we graag zouden nastreven en over personen die we graag zouden zijn. Met behulp van deze sprookjes zouden onze eigen problemen en angsten tot uiting komen in een ander personage, die het probleem al dan niet kan oplossen. Hoewel sprookjes, maar sprookjesachtig zijn, betekenen ze voor ons toch een manier om even aan de realiteit te ontsnappen. We hopen dat er zo'n sprookjesachtige manier bestaat om ons van onze problemen af te helpen. De held van het verhaal waarmee we ons kunnen identificeren, zorgt ervoor dat we een nieuwe hoop krijgen om onze problemen oplossen.

Gerard Gielen (Gielen, G.2006) zegt dat de helende kracht van een sprookje ligt in het feit dat wanneer een cliënt luistert naar het verhaal dat verteld wordt door de therapeut, hij zelf tot een oplossing zal komen. Zolang het sprookje zich richt op de innerlijke processen van het individu, doordat het overeenstemt met zijn innerlijke problemen, is het bruikbaar in de therapie. Via deze manier kunnen therapeuten van sprookjes gebruik maken om een kind bepaalde emoties of gebeurtenissen te laten vertellen die anders nooit naar buiten zouden gekomen zijn. Deze hoop hebben we nodig om uit het verleden te komen en verder te kunnen gaan naar de toekomst. De kracht van het sprookje ligt erin dat meerdere interpretaties mogelijk zijn, afhankelijk van persoon tot persoon. Het staat toe om op een speelse manier na te denken over het leven en over onszelf. (Verena, K. 1987)

Er zijn echter situaties waarin het gebruik van sprookjes in de therapiekamer worden betwijfeld. In haar boek *Roodkapje en Klein Duimpje* behandelt Stefanie Janssens (2010) enkele contra-indicaties. Deze zijn gebaseerd op algemene kennis en ervaring en moeten per situatie opnieuw bekeken worden. Zo zijn er veel therapeuten die het gebruik van sprookjes ongepast vinden wanneer de patiënt aan een psychotisch ziektebeeld, zoals schizofrenie, lijdt. Het gevaar bij mensen die fictie en non-fictie niet goed kunnen onderscheiden, houdt in dat sprookjes en realiteit helemaal door elkaar vloeien. Hierdoor groeit ook het gevaar dat de cliënt zich niet enkel meer identificeert met een personage, maar zich gaat gedragen als het personage zelf. Hoewel deze theorie zeer juist lijkt, zijn er enkele therapeuten die hier helemaal anders over denken. Lafforgue deed in zijn praktijk het tegenovergestelde en gebruikte sprookjes als therapie bij voornamelijk psychotische en autistische kinderen. Een tweede situatie die wordt aangehaald, is de aanwezigheid van een verstandelijke handicap. Mensen met zo'n handicap missen vaak twee belangrijke vaardigheden die essentieel zijn wanneer sprookjes in therapie gebruikt worden. Het gaat dan over verbeeldingskracht, wat een cognitieve vaardigheid is en het blijven vasthouden aan een verhaal. De derde en laatste contra-indicatie is de afwezigheid van affiniteit met verhalen, omdat er dan geen contact is tussen de cliënt en het verhaal en het doel van de therapie verloren gaat.

6.3 De rol van de verteller

Wanneer een therapeut gebruik maakt van sprookjes is, het van groot belang dat hij of zij het verhaal vertelt aan de cliënt, want enkel dan kan de volledige kracht van het sprookje benut worden. Vooraleer de therapeut dit kan doen, moet hij zich eerst voldoende kunnen afstemmen op de cliënt.

Deze voorwaarde gaat gepaard met de aanwezigheid van een stevige, veilige therapeutische waarde. Wanneer deze twee elementen aanwezig zijn, moet de therapeut vertrouwen op zijn eigen intuïtie om het verhaal in te brengen. De kracht van het vertellen en de nood aan een goede relatie tussen cliënt en therapeut laat zich snel gelden. Wanneer de sessie bezig is, kan de verteller het sprookje aanpassen. Aan de hand van de reacties van de luisteraar, speelt de verteller in op de persoonlijke noden van zijn cliënt. Op deze wijze wordt het sprookje geïndividualiseerd en kan er meer worden uitgehaald. De verteller moet opletten dat hij zijn eigen noden niet onbewust in het verhaal verwerkt. De therapeut kan dit vermijden door zijn eigen oordeel over de cliënt telkens opzij te zetten. Het is belangrijk dat de cliënt zich aangesproken voelt door de verbeeldingskracht van het sprookje. (Kast, V.1987) Als de verteller opmerkt dat dit niet het geval is, moet hij het sprookje verwijderen en verder gaan met iets anders.

Een andere factor die de rol van de verteller zo belangrijk maakt, is dat luisteren naar een sprookje aangenamer is dan het te moeten lezen. Wanneer het verhaal met een juiste houding verteld wordt, zal de cliënt het gevoel krijgen dat zijn diepste gevoelens begrepen worden en dat hij niet de enige is die vreemde fantasieën en gevoelens met zich meedraagt. Deze juiste houding houdt in dat de verteller geen waarschuwende toon aanneemt, maar dat hij openstaat om te ontvangen wat dat moment wordt aangebracht. Wanneer de therapeut reageert op de cliënt moet hij opletten dat hij het sprookje niet probeert uit te leggen. Het is aan de cliënt om een betekenis toe te kennen aan het gebruikte sprookje. De therapeut kan van deze ervaringen gebruik maken om zijn methode van werken te verbeteren. Belangrijk is dat de verteller er blijft aan denken dat sprookjes nooit volledig verklaard en 'juist' kunnen verklaard worden. Elke nieuwe interpretatie is een persoonlijke en een juiste verklaring. (Janssens, S.2010)

Wanneer een verteller in een niet therapeutische context een verhaal vertelt aan een kind dan kan hij veel meer overbrengen in zijn manier van vertellen dan dat hij zelf zou denken. De gruwelijkere stukken in sprookje, neem nu de heks van Hans en Grietje die verbrand wordt, verwijzen naar de gerechtigheid die geschiedt. Als de verteller zijn ernst weet te bewaren en de gebeurtenis dus niet in het belachelijke trekt, kan hij de boodschap goed laten overkomen. In de realiteit is het ook zo dat mensen die slechte dingen doen, bestraft worden. Kinderen die altijd beschermd worden tegen de donkere kant van de werkelijkheid groeien op tot mensen die geen zin voor realiteit hebben. Het is aan de verteller om de overwinning op overtuigende wijze over te brengen en, als hij een gezond gevoelsleven heeft, de duistere kanten van het verhaal weet te compenseren door de humoristische situaties in het verhaal. (Meyer, R. 1991)

6.4 Methodieken

Bij bijna elke methodiek die gebruikt wordt, is het belangrijk om te begrijpen waar het in een sprookje om gaat. Wanneer er wordt geluisterd naar een sprookje, werken de beelden in op de luisteraar. Bepaalde motieven zullen een sterkere nadruk en inwerking hebben dan andere. Deze sprookjesmotieven worden dan symbolen van de psychische toestand van de luisteraar. Dankzij deze symbolen begrijpt de luisteraar zijn eigen toestand. Door te kijken naar een sprookjesbeeld, dat ons eigen beeld is, maar eigenlijk ook weer niet, kan de cliënt zijn problemen beter onder ogen zien. Het therapeutisch werken met sprookjes kan op verschillende manieren gebeuren.

Hiervan zal ik er enkele respectievelijk bespreken: het lievelings- of angstsprookje, de losse motieven die herinnerd worden uit de lievelings-of angstsprookjes en het sprookje als hulpbron voor sociaalvaardigheidstraining bij kinderen. Hierbij wil ik vermelden dat er nog verschillende andere methodieken zijn, maar dat mijn keuze gemaakt is op basis van het doel van deze bachelorproef. De specifieke werkwijzen die ik in de volgende alinea's bespreek, worden doorgaans gebruikt met de algemene methodiek. Deze heb ik niet apart besproken omdat het duidelijk aan bod komt in de andere methodieken. (Janssens, S.2010)

6.4.1 Het lievelings-of angstsprookje

Dit sprookje beeldt het voornaamste complex van de persoon met de daarmee verbonden gedragspatronen uit. Hiermee wordt bedoeld dat het angst- of lievelingssprookje informatie geeft over het geheel van complexen die ons leven beheersen. Via dit sprookje kunnen de cliënten makkelijker praten over hun problemen. Bij het lievelings-of angstsprookje gaat het erover om de analysant binnen te leiden in de houding van de held of de heldin die zijn of haar taak vervult en dat de cliënt zich daarna weer kan losmaken van deze identificatie. De held van het verhaal wordt door de cliënt gezien als een gids in moeilijke momenten.

De therapeut start de sessie met een ontspanningsoefening zodat de cliënt de nodige rust en ruimte heeft gevonden om met het sprookje te werken. Deze start met een zoektocht naar beelden. De cliënt moet even stilstaan bij een scène van zijn of haar lievelingssprookje en de beelden die daarbij naar boven komen zo specifiek mogelijk beschrijven aan de therapeut. Deze gebruikt de beelden om dieper op de cliënt in te spelen zodat er gevoelens en herinneringen naar boven kunnen komen waar men later rond kan werken. De volgende stap is een actieve imaginatieopdracht. Tijdens deze opdracht kunnen er personages uit de beelden van het sprookje worden aangesproken.

Deze figuren zijn voorstellingen van de archetypen waarmee de cliënt in het echte leven ook problemen heeft. Het is de bedoeling dat de cliënt een gesprek aangaat met dit personage dat hem zo ergert. Hierdoor komt het beeld tot leven en kunnen er nieuwe stukjes aan het fragment geknoopt worden. Doordat de cliënt zich op het randje van het bewuste en het onbewuste, de zaken die hij spontaan naar voren brengt in het verhaal, bevindt, kan hij in contact komen met kanten van zijn persoonlijkheid die hij vroeger onderdrukt heeft. Dit contact is wel afhankelijk van de stemming waarin de cliënt verkeert. De vierde stap is een schilderopdracht waarmee de beelden die tijdens de vorige opdrachten naar voren zijn gekomen, worden vastgelegd. Om de sessie af te sluiten laat de therapeut de cliënt rustig terugkeren naar de volledige realiteit. Er moet tijd genomen worden om het beeld van de vorige opdracht te onderzoeken; dit kan gedaan worden door de held onder de loep te nemen, door de omgeving te onderzoeken, ... Bij kinderen is het vaak onnodig om die link naar de realiteit te leggen. Omdat een sprookje inwerkt op de diepere lagen kan voor een kind deze link onveilig worden; de confrontatie met het probleem dat naar buiten wordt gebracht, kan te pijnlijk zijn voor het kind. Deze valkuil kan vermeden worden omdat hindernissen vaak opgelost kunnen worden in het onbewuste en niet noodzakelijk naar het bewuste moeten gebracht worden. Wanneer dit gebeurt, hoeft het kind niet uit de veilige sprookjeswereld te stappen en blijft de hindernis op een veilige afstand.

Tijdens deze specifieke methodiek zijn er enkele zaken waarmee men rekening moet houden. Er zijn verschillen tussen mensen die maar één lievelingssprookje hebben en de mensen die er meerdere hebben, deze hadden een ander lievelingssprookje voor de verschillende periodes in hun leven. Indien de therapeut een cliënt heeft die tot de laatste groep behoort, moet er nagegaan worden of al die verschillende lievelingssprookjes dezelfde hoofdproblematiek bezitten. Wanneer dezelfde hoofdproblematiek opsteekt in de verschillende sprookjes van de cliënt dan is dit positief; het geeft namelijk aan dat iemand niet aan hetzelfde gedragspatroon vastzit, maar dat hij meerdere manieren heeft om er mee om te gaan. Hierdoor krijgt de cliënt meer vrijheid in de omgang met zijn verborgen gevoelens en ideeën die elkaar beïnvloeden(constellatie van complexen). Een tweede element waarmee de therapeut rekening moet houden, is dat de cliënt zich niet altijd kan herinneren wat zijn of haar lievelingssprookje was en hoe dat in elkaar zat. Als dit het geval is, kan de therapeut dezelfde tekeningen die de cliënt vroeger maakte, gebruiken. Hij kan associaties laten maken met dromen of de cliënt laten nadenken in welke sprookjesfiguren hij of zij zich vroeger verkledde. (Janssens, s.2010; kast, V.1987)

6.4.2 De losse motieven die herinnerd worden uit de lievelings-of angstspreekjes

Zoals in de vorige methodiek werd aangehaald, herinneren mensen zich vaak niet meer het hele sprookje, maar wel losse motieven die ons bevielen of angst aanjoegen. Het is makkelijker om aan een cliënt te vragen welke sprookjesmotieven hij of zij zich nog herinnert. De antwoorden die dan worden aangebracht, verwijzen naar problemen die in de kindertijd actueel waren. Deze fragmenten leggen de basisthema's bloot die aan de basis van de cliënt's problemen lagen of liggen; als de cliënt aangeeft dat hij of zij zich de sprookjesmotieven herinnert, toont dit aan dat de problemen nog steeds actueel zijn en raakt het de verborgen gevoelens en ideeën die nog steeds voor onze problemen zorgen. Het gebruik van deze methodiek is aan te raden om te gebruiken bij mensen die bij de vorige methodiek steeds bleven vastzitten bij de verbeeldingsoefeningen.

De praktische werkwijze van deze methodiek verloopt als volgt. Eerst en vooral moeten alle sprookjesmotieven die de cliënt spontaan te binnen zijn geschoten, worden verzameld. Deze moeten dan zo specifiek mogelijk worden beschreven door de cliënt, zoals hij of zij ze zich herinnert. Daarna worden de motieven vergeleken met de oorspronkelijke tekst van de gebruikte sprookjes. De therapeut en de cliënt gaan dan op zoek naar welke motieven vervormd zijn, welke werden weggelaten en welke zijn toegevoegd. De volgende stap is via een gesprek herinneringen zoeken die bij deze beelden passen en wordt er op suggestieve manier gezocht naar eventuele betekenissen. Vervolgens wordt er gezocht naar een link tussen de losse motieven, zoals een bepaald grondthema. Tijdens deze methodiek worden sprookjesthema's in verband gebracht met thema's uit het leven van de cliënt. Hierdoor leert de cliënt op welke momenten hij of zij het vatbaarst is voor moeilijkheden en hoe hij of zij hiermee kan omgaan. Wanneer dit inzicht is vergaard, zal de persoon zichzelf beter begrijpen en leren hoe hij beter met het leven kan omgaan.

Deze methodiek kan verder uitgebreid worden door de cliënt een nieuw sprookje te laten schrijven met de belangrijkste sprookjesmotieven. Het voordeel hiervan is dat de cliënt aantoont hoe hij of zij met diepe problemen in de actuele situatie omgaat. Het zorgt er ook voor dat de cliënt zijn of haar wensen en angsten een duidelijke gedaante kan geven. Hierdoor krijgt de cliënt een gevoel van actie, het idee dat hij of zij zelf zijn leven vorm kan geven en niet blijft vastzitten in de situatie die beheerst wordt door zijn of haar problemen. Ten slotte zorgt dit nieuwe sprookje ervoor dat bepaalde motieven zullen verdwijnen en nieuwe vragen en inzichten zullen verschijnen. (Janssens, S. 2010; Kast, V. 1987)

6.4.3 Het sprookje als hulpbron voor sociaalvaardigheidstraining bij kinderen.

Gerard Gielen bespreekt in zijn boek *mooie heksen en lelijke feeën* (2006) een eigen methodiek om sprookjes op een educatieve manier te gebruiken. Deze is gebaseerd op de theorie van Hedwig Teglasi van de University of Maryland en Lee Rotham van Prince George's County School System, die een methodiek uitwerkten om verhalen te gebruiken in klassituaties om agressief gedrag en pestgedrag bij kinderen te verminderen. Via de strategie STORIES, een acroniem voor: Structuur, Thematisch, Openen en organiseren van communicatie, Reflectie, Individualiteit, Ervaringsleren en Sociaal probleemoplossend, helpt men kinderen aan de hand van verhalen complexe sociale processen te analyseren door ze op te delen in kleine stukjes. De kinderen worden tijdens dit proces verplicht om zowel cognitieve als sociale en emotionele aspecten mee op te nemen in de analyse. Deze methodiek is gericht op het in groep bediscussiëren en analyseren van verhalen, zodat de leerlingen gestimuleerd worden hun eigen emoties te ontleden. De begeleider moet ervoor zorgen dat alle kinderen actief deelnemen aan het groepsgebeuren; dominantere kinderen zullen dan ingetoomd worden en verlegen kinderen worden dan aangesproken. Het is belangrijk dat alle kinderen op hun eigen tempo en comfortniveau deelnemen; het programma hecht veel belang aan respect voor de individualiteit.

Deze methodiek is geschikt voor kinderen omdat het analoog verloopt aan de manier waarop zij een taal leren. Zonder dat ze al echt geleerd hebben hoe de grammatica van een taal in elkaar steekt, produceren ze vrij snel zinnen die grammaticaal juist zijn. Dit komt doordat ze als maar meer betrokken worden in conversaties. Dit geldt ook voor het leren van sociale vaardigheden, waarden en normen; die worden stilaan aangebracht door ervaringen en belevenissen uit verhalen te vertellen en uit te wisselen. Net zoals bij een taal zullen elementen niet meteen doordringen bij ieder kind. Zowel de leeftijd als de ervaringswereld speelt een rol bij het verwerven van de vaardigheden en het leggen van andere accenten. De thema's die tijdens het groepsproces aan bod zullen komen, zijn afhankelijk van de verhalen die gekozen zijn.

De methodiek van STORIES begint met het kiezen van een sprookje dat een kind of de kinderen op dat ogenblik bezighoudt of waarvan de therapeut oordeelt dat het geschikt is om bepaalde sociale vaardigheden bij te brengen. Daarna is het aan de therapeut of de begeleider om het verhaal te vertellen. De volgende stap bedraagt het analyseren van het verhaal in verschillende stappen. De kinderen ontleden de perspectieven van de verschillende personages door gebruik te maken van de staakwoorden: Wie? Wat? Waar? Wanneer?

De verschillende antwoorden worden ter discussie gebracht. De kinderen worden ook gevraagd om na te denken over de gedachtegang van de personages en hoe ze zich voelen. Ze onderzoeken het verband tussen de externe wereld en de innerlijke wereld van de personages. De centrale vraag hierbij is: Hoe voelt deze persoon zich in deze situatie? Wanneer de hele tekst geanalyseerd is, kan het verhaal of een bepaalde scène aanleiding geven om na te gaan waarom personages bepaalde handelingen uitvoeren en wat ze hiermee bereiken. Belangrijke vragen hierbij zijn: Heeft de persoon goed gehandeld? Hoe denk je hierover? Uiteindelijk moeten de kinderen inzien dat gedrag en emoties aan elkaar gekoppeld zijn; gedrag vertrekt steeds vanuit bepaalde emoties en motieven. Wanneer kinderen dat begrijpen, kan men verder gaan met andere sociale vaardigheden aan te leren zoals het oplossen van probleemsituaties. Dit is een van de enige methodieken, waarbij men gebruik maakt van sprookjes, die een transfer maakt naar de realiteit. (Gielen, G 2006; Janssens, S.2010)

7 Praktisch gedeelte

In dit gedeelte van mijn bachelorproef tracht ik bovenstaande theorie zo goed mogelijk toe te passen in een secundaire school. Aan de hand van mijn literatuurstudie heb ik ervoor gekozen om een 'therapekistje' samen te stellen dat leerlingen in een secundaire school mee ondersteunt en helpt. Er zijn veel kinderen die kampen met faalangst, agressieproblemen, moeilijke thuissituaties, ... Op school worden deze leerlingen vaak extra hard met hun neus op de realiteit gedrukt. Ze worden geconfronteerd met wat andere medeleerlingen wel hebben. Leerlingen die het dan wat moeilijker hebben, komen alleen te staan met hun problemen en hun frustraties. Het is niet voor iedereen even gemakkelijk om hiermee om te gaan.

Sommige kinderen laten dit blijken door storend gedrag in de klas te vertonen: spijbelen, taken niet maken, agressief reageren. Dit zijn maar voorbeelden waaruit kan blijken dat een kind met een aantal problemen kampt. Er zijn nog andere momenten dat leerlingen via hun gedrag tonen dat ze met iets zitten. In een school en in een klas kan het ook voorkomen dat er een algemeen probleem gaande is zoals pesten of vindt een leerkracht dat het tijd wordt om een bepaald thema aan te kaarten zoals druggebruik.

Leerlingen begeleiden in een moeilijke periode of moeilijke onderwerpen bespreekbaar maken, is niet altijd even evident voor de personen in kwestie. Ook zij moeten een goede en pedagogisch correcte manier vinden om hiermee om te gaan. Ik richt me dan vooral naar de leerkrachten die deze leerlingen in hun klas hebben.

De band tussen een leerling en een leerkracht berust op vertrouwen en wederzijds respect. Het is dan geen vreemd gegeven dat een leerling met een probleem naar een bepaalde leerkracht stapt of dat een leerkracht verontrustende zaken opmerkt. Het is voor deze groep mensen, waar ik later deel van zal uitmaken, dat ik op zoek ben gegaan naar een hulpmiddel waarmee zij hun leerlingen beter kunnen begeleiden.

Omdat jonge leerlingen vaak verlegen of bang zijn om hun problemen bespreekbaar te maken, vond ik sprookjes een ideaal medium om mee te werken. Aangezien ze werken op het onbewuste en meestal niet, dit wordt verduidelijkt in het volgende onderdeel, rechtstreeks een specifiek probleem aankaarten, zijn ze geschikt om te gebruiken voor jonge leerlingen. Zowel ik als leerkrachten hebben geen psychologische opleiding achter de rug zoals de therapeuten die met sprookjes werken. Om dit probleem te overbruggen heb ik na overleg met een therapeute een manier uitgedokterd voor niet-psychologen om aan de slag te gaan in een secundaire school.

Het therapiekistje bestaat uit een aantal sprookjes, die ik later nog zal toelichten, en een leidraad om deze sprookjes te hanteren. Ik heb ervoor gekozen om mij specifiek te richten naar leerlingen uit een 1B-klasje. Deze leerlingen hebben het niet zo makkelijk en hebben waarschijnlijk het meeste baat bij deze begeleiding. Het publiek uit deze klassen is ook nog jong en daardoor nog meer geïnteresseerd in sprookjes. De school die mij de kans geboden heeft om mijn project uit te testen is de Middenschool van Technische Scholen Mechelen. Samen met Stefanie Janssens heb ik nagedacht over de beste manier om dit uit te testen. We zijn tot de oplossing gekomen om een verhaal te vertellen, enkele situaties te schetsen en de leerlingen daarna een creatieve opdracht te laten maken rond het sprookje en wat zij ermee associëren.

7.1 De sprookjes in het kistje

Het selecteren van de sprookjes is geen makkelijke opdracht. Je moet je afvragen welke sprookjes je zo globaal mogelijk kan gebruiken en welke geschikt zijn voor deze leeftijdscategorie. Hiervoor ben ik ten rade gegaan bij enkele personen die een rode draad door deze scriptie zijn, Bruno Bettelheim en Gerard Gielen. Met de gedachte dat de inhoud van de sprookjes de essentie is en het besef dat er in elke volwassene een kind zit, heb ik enkele sprookjes en sprookjesfiguren aan de hand van Bettelheim en Gielen onderzocht, gekoppeld aan mijn eigen visie en geselecteerd.

“But an adult who in his own life is able to integrate rational order with the illogical of his unconscious will be responsive to the manner in which fairy tales help the child with this integration. The child, and the adult who, like Socrates, knows that there is still a child in the wisest of us, fairy tales reveal truths about mankind and oneself.” (1977, P 66)

Met bovenstaand tekstje wil Bettelheim aantonen dat mensen, zowel kinderen als volwassenen, die erkennen dat er altijd een beetje kind in ons zit, openstaan voor de wijsheid van sprookjes. Een volwassen man of vrouw die de rede kan koppelen aan het onbewuste zal een sprookje op zo’n manier kunnen vertellen aan een kind zodat het kind dezelfde integratie leert maken. In onderstaand gedeelte zal ik respectievelijk volgende sprookjes bespreken en toelichten waarom ik ze bruikbaar vind voor mijn therapiekistje: De drie biggetjes, Doornroosje en Roodkapje

7.1.1 De drie biggetjes

Dit sprookje gaat over drie biggetjes die een huisje bouwen. De twee jongste biggetjes flansen rap een onstabiel en onveilig huisje in elkaar omdat ze zo snel mogelijk willen gaan spelen. Het derde biggetje, dat het oudste en het wijste is, weet zijn lust om te spelen te bedwingen en bouwt een stevig huis. Dit laatste biggetje heeft al geleerd dat het belangrijk is om rekening te houden met de toekomst. Het heeft het besef gekweekt dat je soms iets leuk moet weigeren en dat je moet kiezen voor verantwoordelijkheid. De drie biggetjes weerspiegelen drie opeenvolgende stadia van de ontwikkeling van de mens, de groei van het Id naar het Ego. De wolf representeert alle sociale en onbegrepen overweldigende machten waartegen de mens zich moet leren te verweren. Jezelf beschermen tegen deze krachten kan enkel met behulp van het Ego. Bruno Bettelheim plaatst dit sprookje op basis van de leeftijd in de kleutertijd, dit neemt echter niet weg dat de inhoud voor alle leeftijden waardevol is.

Ik heb ervoor gekozen om dit verhaaltje te gebruiken omdat het kinderen leert om verder te kijken dan al datgene wat hen genot verschaft. De keuze tussen iets leuk doen of tijd en moeite steken in iets dat minder leuk is, maar dat voor je eigen goed en eventueel voor dat van anderen moet gebeuren, is heel ons leven lang aanwezig. Ik denk dan aan: al die keren dat ik de keuze moest maken tussen taken maken of weggaan met vriendinnen, de vele momenten dat mijn zus ervoor kiest om toch maar dat paar schoenen te kopen in plaats van te sparen voor de reis die ze moet terugbetalen, de talloze avonden dat kennissen ervoor kiezen om toch dat pintje te drinken hoewel ze met de auto rijden, ... de keuze tussen verantwoordelijkheid en plezier is er altijd.

Het verhaal van de drie biggetjes toont echter aan dat je als mens een ontwikkeling kan ondergaan waardoor je meer zin krijgt voor de werkelijkheid. Hoe ouder en zelfstandiger je wordt, hoe verantwoordelijker je moet worden. Deze ontwikkeling wordt in het sprookje aangetoond door de twee jongste biggetjes die worden opgegeten en het oudste biggetje dat overleeft omdat het verantwoordelijk is.

Het verhaal is een leerrijk, maar leuk medium om kinderen te wijzen op het belang van de keuzes die ze maken. Het geeft hen op een onbewuste manier toch een belangrijk gegeven mee. De gedachten van het kind worden gericht op zijn ontwikkeling zonder dat er in detail wordt getreden. Als gevolg staat het kind volledig vrij om zijn eigen conclusies te trekken. Het is door kinderen op deze manier 'vrij' te laten dat ze tot een werkelijke rijping komen. Wanneer ouders een kind vertellen wat het exact moet doen, dan wordt het kind gebonden aan wat zijn ouders hem vertellen en wordt de rijping in het gedrang gebracht. (1980, Bruno Bettelheim)

7.1.2 Doornroosje

Dit sprookje behandelt een hele andere fase. Het legt de nadruk op de lange, stille periode van concentratie die een kind nodig heeft. Tijdens deze periode, die zich in het begin van de pubertijd bevindt, zijn de jongelingen passief. Jongens en meisjes die zich in deze fase bevinden, weten vaak geen blijf met zichzelf en voelen zich soms wat verloren.

Een sprookje zoals *Doornroosje* dat goed afloopt, geeft de adolescenten het vertrouwen dat alles goed komt. Na de periode van passiviteit volgt een periode van activiteit. Het sprookje geeft in symbolische taal weer dat ze tijdens hun inactieve periode kracht hebben opgedaan en zichzelf geworden zijn. In realiteit, maar ook in het sprookje, wordt dit tot uiting gebracht door hun vrouwelijk-en mannelijkheid te bewijzen. Dit gebeurt vaak door ondoordachte en soms gevaarlijke avonturen. In sprookjes herkennen we dan het verdwalen in een donker bos, ontmoetingen met gevaarlijke dieren en mensen ... op deze manier geraakt het personage zijn onschuld kwijt. Zo gaat het ook in de realiteit. De puber zal allerlei moeilijkheden moeten doorstaan, moeilijke keuzes maken en zich leren wapenen tegen de realiteit. Leerlingen die naar een secundair school gaan, beginnen stilaan in hun pubertijd te komen. Ze zullen vast en zeker bovenstaande moeilijkheden tegenkomen. Om hen voor te bereiden of zelfs te begeleiden in deze periode vind ik dit sprookje een goede keuze. (1980, Bruno Bettelheim)

7.1.3 Roodkapje

Dit sprookje heb ik al uitvoerig besproken in het gedeelte over de psychoanalytische ontwikkeling. Ik haal het nog eens aan om enkele belangrijke elementen over dit sprookje toe te lichten. Net zoals de drie biggetjes gaat Roodkapje over de keuze tussen het realiteits- en plezierprincipe. Al kan je met dit verhaal nog andere belangrijke elementen aanreiken. Naast kiezen tussen wat ze zelf wilt en wat ze zou moeten doen, wordt Roodkapje ook in verleiding gebracht door een mannelijk personage. Net zoals zij, zijn veel jonge meisjes kwetsbaar.

Wanneer je het sprookje voorleest, kan je dit onderwerp bespreekbaar trachten te maken. Het is wel de bedoeling dat de kinderen zelf de verscholen betekenis inzien. Charles Perrault bracht dit sprookje naar voren als een echt waarschuwingssprookje, zodat meisjes voorzichtig zouden zijn wanneer ze alleen op stap waren. Hoewel zijn sprookje een duidelijke boodschap had, sprak het minder aan. De reden hiervoor was dat hij het te duidelijk naar voor bracht. Het kind zal enkel die betekenis in een sprookje zien die voor hem of haar op dat moment van tel is.

Het sprookje laat kinderen die met seksuele problemen kampen, zien dat alles uiteindelijk wel in orde komt. Dit verhaal zal voornamelijk kinderen aanspreken die mentaal nog niet klaar zijn voor de seksuele gevoelens die ze ervaren (bv verliefd zijn op de vader). Een kind dat zich in deze positie bevindt, keert terug naar de oedipale fase. In dit sprookje verwijst dit naar het verwijderen van de persoon die seksueel meer ervaren is. Meisjes die dit sprookje lezen of beluisteren en die zich voelen aangesproken door dit element worden geholpen door het sprookje. Daarom vind ik dat dit sprookje in het therapiekistje thuis hoort.

Het kind vindt een oplossing in het sprookje door zich te identificeren met het personage. Het besef groeit dat het geen kwaad kan om iemand af te wijzen. De aanwezigheid van de grootmoeder die eerst uit de weg moet geruimd worden alvorens de wolf Roodkapje zelf opeet, doet het kind beseffen dat het niet alleen is. Er is steeds iemand om je te beschermen in deze wereld. Het is net dit vertrouwen dat een jong meisje nodig heeft. (1980, Bruno Bettelheim)

Gerard Gielen (2006) heeft het sprookje zodanig aangepast dat het leent tot andere thema's. Zijn versie van het verhaal kan gebruikt worden om volgende problematieken aan te reiken: puberaal gedrag, opstandigheid, diefstal, valselijk beschuldigd worden en drugsmisbruik. Ik heb zijn tekst gelezen en kan er inderdaad al deze thema's uit halen. Dit verhaal is veel specifiek geschreven dan de versie waarnaar Bruno Bettelheim verwijst. Gerard Gielen heeft zijn verhaal zo gemaakt dat kinderen de thema's er kunnen uithalen.

Hierdoor verliezen de verhalen wel een deel van hun kracht, namelijk dat kinderen zelf de link leggen. Dit wel echter niet zeggen dat het verhaal niet bruikbaar zou zijn. Wanneer een leerkracht denkt dat een bepaald thema besproken moet worden, kan hij dit wel behandelen door gebruik te maken van een sprookje zoals dat van Gerard Gielen.

7.2 Het therapiekistje uittesten

Het therapiekistje bevat sprookjes waarmee je aan de slag kan volgens Bettelheims manier van werken, maar ook sprookjes van Gerard Gielen waarin specifieke thema's worden aangereikt. Voor de praktische realisatie heb ik niet de mogelijkheid gehad om al de sprookjes uit te testen. Daarom heb ik ervoor gekozen om mij te richten op slechts één, Roodkapje. Omdat ik geen therapeut ben, kan ik het sprookje natuurlijk niet op diezelfde manier uittesten zoals in een therapie sessie. Dit is ook niet de bedoeling van het project.

Ter voorbereiding op het uittesten, heb ik het 1B-klasje waar ik de proef zal uitvoeren, geobserveerd. Het is een kleine groep leerlingen met enkele jongens. Twee leerlingen kunnen heel slecht Nederlands. Ze zijn geboren in een ander land en zijn nog niet zo lang geleden naar België gekomen. Met deze factor moet ook rekening gehouden worden. Het resultaat dat ik graag zou willen bereiken, is dat de leerlingen zich durven open te stellen. Daarmee bedoel ik niet klassikaal, maar dat ze hun angsten of gevoelens naar buiten durven brengen in bijvoorbeeld een creatieve opdracht.

Ik hoop dat de leerlingen een element van het sprookje zoals een plaats of een personage of een gebeurtenis kunnen associëren met iets uit hun eigen leven. Dit kunnen kleine zaken zijn, maar deze kleine zaken bewijzen dan dat de leerkracht iets zou kunnen doen met de therapiekist. Het bewijst dan dat het sprookje iets uit de leerlingen kan halen zonder dat je hen concreet over iets aanspreekt. Hiermee verwijs ik dan naar bijvoorbeeld de seksuele problemen die in Bettelheims ontleding van Roodkapje besproken worden. De kleine associaties die ik hoop te bereiken, lijken voor mij op volgende voorbeelden: Roodkapje gaat het bos in en vervult daardoor haar plicht niet. Een kind kan dit associëren met een moment waarop het zijn kamer moest opruimen, maar het toch niet gedaan heeft. Dit is meestal geen goede herinnering, want de meeste mama's en papa's worden dan een boos. Een ander voorbeeld kan zijn dat Roodkapje de weg verklapt naar haar grootmoeders huis en daardoor wordt de grootmoeder opgegeten. Roodkapje heeft iets gedaan wat niet slim was of niet mocht en dit kreeg dan ook negatieve gevolgen.

Misschien denkt het kind dan terug aan het moment waarop het zijn broer of zusje vroeg een koekje te grijpen uit de koekjestrommel terwijl dit eigenlijk niet mocht. Ook de associaties van een bos met een donkere kamer die ze griezelig vonden of de wolf en een enge persoon die ze ooit ontmoet hebben, behoren tot mijn doel. De leerlingen hebben begeleiding nodig om tot de associaties te komen. Daarom zal ik zo abstract mogelijk fragmenten, personages en plaatsen ontleden door vragen te stellen. Als een leerkracht iets opmerkt of over een 'probleem' wordt ingelicht, kan hij of zij een sprookje raadplegen en hiermee aan de slag gaan zodat de leerling zich zou openstellen om erover te praten. De concrete beschrijving van de praktische uitvoering wordt in de volgende alinea's beschreven.

Het sprookje zal door mezelf verteld worden in de klas. Om ervoor te zorgen dat alle leerlingen mee zijn, dus ook de taalzwakke, voorzie ik een PowerPoint met prenten en staakwoorden. Na het voorlezen stel ik enkele open vragen die de inhoud en de gebeurtenissen in het sprookje ontleden. Op deze manier wil ik de leerlingen warm maken om elementen uit het sprookje te associëren met gebeurtenissen uit de realiteit. De vragen houd ik zo suggestief mogelijk omdat ik zelf niet te veel wil benoemen (bv: Welke actie van Roodkapje vond je niet slim?). Wanneer dit niet goed vlot, schakel ik over naar iets specifiekere vragen (bv: Wat vind je ervan dat Roodkapje de weg naar haar grootmoeders huis verklapt aan de wolf?). De antwoorden op deze vragen komen op het bord te staan zoals een brainstorm oefening. Daarna krijgen de leerlingen de creatieve opdracht om een tekening of schilderij te maken. Hiervoor kiezen ze een fragment, personage of plaats uit het verhaal en maken ze een associatie met hun eigen leven. Deze associatie geven ze dan weer in hun creatieve opdracht. Leerlingen die kunnen, schrijven enkele zinnen over hun tekening. De taalzwakkere leerlingen zullen de hulp van de leerkracht nodig hebben of schrijven enkele staakwoorden.

8 Resultaten - ervaringen

Omdat ik ervoor gekozen had om tijdens twee opeenvolgende uren mijn project te testen, had ik de hele klasgroep om mee te werken. Aanvankelijk leek me dit geen probleem, maar ik heb al snel ondervonden dat een kleinere klasgroep om verschillende redenen beter gewerkt had. Tijdens het voorlezen van het sprookje, hebben de meesten leerlingen wel goed opgelet al waren er wel een deel die afgeleid werden door medeleerlingen. Mijn publiek wilde zich wat stoer opstellen ten opzichte van elkaar en dit deden ze dan door op bepaalde momenten geluidjes te maken die bij het verhaalde hoorden.

Zo was er een jongen die een slurpend geluid maakte telkens wanneer de wolf iemand opat. Hoewel dit niet de bedoeling was, kon ik hier uit afleiden dat de leerlingen wel degelijk luisterden en zich inleefden. De andere leerlingen wisten meteen op welk fragment hun medeleerling inspeelde. Na het voorlezen, heb ik met de leerlingen de personages, de fragmenten en de plaatsen besproken aan de hand van vragen. Mijn vragen bestonden uit twee categorieën: de abstracte en de concrete. De laatstgenoemde had ik enkel voorzien indien de leerlingen echt niet konden meewerken. Ik heb echter enkel de abstracte vragen moeten gebruiken.

Het was vooral tijdens dit moment dat de leerlingen zich wilden tonen aan elkaar. Een aantal leerlingen namen de vragen serieus en gaven een eerlijk antwoord, maar enkele anderen trachtten steeds een straffer verhaal te vertellen. Uiteindelijk werkten de meeste leerlingen goed mee en kon ik meer naar mijn doel toewerken. Deze reflectiesessie werd gevolgd door een creatieve opdracht. De leerlingen moesten een tekening maken. Deze tekening moest een moment uit hun leven weergeven waaraan ze moesten denken door de bespreking van de personages, de fragmenten en de plaatsen. Enkele leerlingen waren meteen vertrokken met de opdracht, anderen waren dan alweer vergeten wat we net gedaan hadden. Het was vooral tijdens deze opdracht dat de leerlingen te veel bezig waren met wat hun klasgenoten gingen tekenen in plaats van met hun eigen tekening.

Op de ommezijde van hun tekening moesten ze drie zaken beschrijven. Het eerste was het fragment, personage of plaats uit het sprookje waaraan ze dachten, het tweede was een beschrijving van hun tekening en bij het laatste puntje moesten ze hun gevoelens opschrijven. Ik ben regelmatig bij elke leerling eens langs gegaan om te vragen wat ze gingen tekenen en waarom. Op deze momenten merkte ik op dat de leerlingen toch bezig waren met hun opdracht. Er was een leerling die het zelfs wat moeilijk leek te hebben om op mijn vraag te antwoorden. Hij had zijn vriendje in het water gesmeten tijdens een spel. Toen ik hem vroeg hoe hij zich daarbij voelde, keek hij heel triest naar beneden. Op zijn tekening heeft hij echter geschreven dat hij moest lachen. Hier kreeg ik het vermoeden dat als er met de leerling dieper op het onderwerp werd ingegaan, hij andere emoties zou tonen. Op dit moment werd duidelijk dat de band tussen leerkracht en leerling, die ik al eens heb aangehaald, een belangrijke factor is. Ondanks de negatieve omgevingsfactoren die mijn project wat bemoeilijkten, heb ik toch voldoende bewijs dat mijn doel bereikt is. Door de leerlingen goed te begeleiden en regelmatig bij hen langs te gaan, merkte ik op dat ze wel degelijk over de drie besproken elementen van het sprookje nagedacht hadden.

Aanvankelijk had ik het idee dat alle tekeningen gebaseerd waren op een fragment. Leerlingen kwamen dan vragen of ze nu moesten opschrijven of ze de link met een personage of een fragment gelegd hadden. Zo was er een jongen die een tekening had gemaakt waarin hij op het dak van de school was gekropen om zijn bal te gaan halen. Dit was iets wat hij niet had mogen doen net zoals Roodkapje die van het pad ging of de wolf die grootmoeder heeft opgegeten. De jongen legde spontaan de link met het personage Roodkapje omdat zij de wensen van haar moeder genegeerd had. Ik heb deze jongen dan ook gezegd dat hij beide mocht opschrijven. De opvallendste tekening die ik gezien heb, is getekend door de leerling met de stoerste houding. Tijdens de les dacht ik dat hij de opdracht niet serieus ging nemen, maar hij heeft het tegendeel bewezen. Deze jongen had zichzelf getekend in een bos waar hij waterpijp aan het roken was. Zijn broer had dit gezien en had hem geslagen. Hij vertelde dat hij schuld en spijt voelde, maar ook bang was van zijn broer. Hij vergeleek zijn broer dan ook met het personage van de wolf. De Portugese jongen uit mijn klas had een ervaring uit zijn thuisland getekend. Deze was gelinkt aan de plaats 'het bos' uit het sprookje. De leerlingen zagen 'het bos' spontaan als een enge plek. Nochtans wordt in het sprookje vooral naar het huisje van oma verwezen als een enge plek. Zijn tekening ging over een moment in een bos in Portugal dat hij een slang gezien had. Hij vertelde me hoe bang hij toen was. Omdat de jongen zeer slecht is in Nederlands, heb ik de drie puntjes op de ommezijde van zijn tekening geschreven. De meeste andere tekeningen waren gelinkt aan de daad van de wolf die grootmoeder opat. Deze gingen over kleine criminaliteiten zoals een bal door een raam trappen.

Uit mijn testles kan ik concluderen dat de sprookjes wel degelijk hun effect gehad hebben. Sommige leerlingen zijn heel eerlijk en open geweest over gebeurtenissen in hun leven. Verrassend genoeg waren dit de leerlingen die zich tijdens de les probeerden te profileren. Ik ben er echter van overtuigd dat ik veel meer had kunnen doen en veel meer uit de leerlingen had kunnen halen als ik met een kleinere klasgroep gewerkt had. Nu waren er nog te veel leerlingen die stoer probeerden te doen. Gebaseerd op wat ik tijdens de les geobserveerd heb, zou ik denken dat een groepje van 4 tot 5 leerlingen goed zou zijn. Er zijn dan veel minder leerlingen om elkaar af te leiden en de leerlingen kunnen apart geplaatst worden tijdens de creatieve opdracht en hun eigen materiaal gebruiken. Verder kan ik zeggen dat ik mijn doelstelling behaald heb. Ik heb bereikt wat ik wilde bereiken om aan te kunnen tonen dat de sprookjes iets losmaken bij de leerlingen, waardoor je een leerling beter kan begrijpen en dus beter zal kunnen begeleiden.

8.1 Reflectie en besluit

Tijdens mijn onderzoek heb ik enkele zaken ontdekt waarvan ik geen enkel idee had dat ze bestonden, zoals de STORIE-methodiek van Gerard Gielen. Het onderwerp van mijn bachelorproef wekte vaak verbaasde, maar geïnteresseerde reacties op bij leerkrachten. Hierdoor werd het me snel duidelijk dat er velen nog niet op de hoogte zijn van de mogelijkheden van sprookjes. Ze komen wel aan bod als onderwerp in een les of worden gebruikt om uit voor te lezen, maar de ruimere werking van sprookjes is voor velen onbekend. Dit is dan ook de reden dat ik besloten heb om de STORIE-methodiek in het therapiekistje te steken.

Door de testfase op school ben ik er zeker van dat sprookjes gebruikt kunnen worden om met leerlingen bepaalde problemen aan te halen. Het onderzoek dat ik heb kunnen uitvoeren, was maar zeer beperkt en oppervlakkig en heeft niet in ideale omstandigheden plaatsgevonden. Ik kan er uit concluderen dat de persoon die aan de slag gaat met het kind niet zomaar iemand mag zijn. De leerling moet vertrouwen hebben in de persoon die hem begeleidt en wilt helpen. Ook denk ik dat het niet bij iedereen toepasbaar is, er zullen altijd leerlingen zijn die de sprookjes te kinderachtig zullen vinden en er niet mee aan de slag willen gaan. Ondanks de voorzieningen die ik getroffen heb voor de taalzwakke leerlingen, heb ik opgemerkt dat het luisteren voor de leerlingen die nog niet zo lang in België wonen een moeilijke taak is. Verder zal de leerkracht gemotiveerd en flexibel moeten zijn om aan de slag te gaan. De vragen die ik heb opgesteld zullen niet voor elke leerling bruikbaar zijn. De leerkracht zal moeten openstaan voor het feit dat hij op voorhand of ter plekke de vragen zal moeten aanpassen aan de behoeften van de leerling. De eerste keer dat hij of zij met het therapiekistje aan de slag zou gaan, zal deze persoon misschien een beetje onzeker zijn.

Ik zou het werkveld aanraden om zeker eens op deze wijze aan de slag te gaan met sprookjes. Persoonlijk vond ik het al opmerkelijk welke informatie de leerlingen met mij wilden delen en welke gevoelens bovenkwamen. Ik ben er zeker van dat wanneer in een veilige ruimte en met een persoon die vertrouwd wordt, het kind nog meer loslaat en een dieper gesprek zal willen aangaan. Het hart luchten en praten over problemen doet iedereen goed. Als er ooit aan toekomstig praktijkonderzoek wordt gedaan dan zou ik hen aanbevelen om de creatieve opdrachten uit te breiden en op zoek te gaan naar meer sprookjes die gebruikt kunnen worden. Omdat er toch een aantal VOETEN worden nagestreefd met het therapiekistje, lijkt het me geschikt om projectmatig mee aan de slag te gaan.

Contexten die zeker worden aangereikt, zijn: Mentale gezondheid, Sociorelationele ontwikkeling en Socioculturele samenleving. In elke context wordt er vooral gewerkt aan de gemeenschappelijke stammen: communicatief vermogen, creativiteit, empathie, open en constructieve houding, zelfbeeld en zelfredzaamheid. In de B-stroom waar ik mee gewerkt heb, worden er ook een aantal ontwikkelingsdoelen nagestreefd met dit product. Leerlingen ontwikkelen een spreekdurf en leren respectvol om te gaan met de gevoelens van medeleerlingen. Verder zijn ze op het gebied van spreekvaardigheid aan het werken op zowel het beschrijvend als op het beoordelend niveau. De school kan per graad aan de slag gaan met de sprookjes. Zo hebben ze ruimte om de inhoud aan te passen aan de leeftijd. Voor oudere leerlingen kan de nieuwe televisiereeks 'Grimm', die sprookjeselementen verwerkt in een detectivereeks, gebruikt worden. Men kan bijvoorbeeld de leerlingen de sprookjes op creatievere wijze laten koppelen aan problemen in de maatschappij, een gebeurtenis die in het nieuws besproken werd in een sprookje laten verwerken,...

Door de scriptie hecht ik meer belang aan de antwoorden en reacties van leerlingen; ik ben opmerkzamer geworden voor bepaalde gemoedstoestanden. Over mezelf als leraar heb ik geleerd dat het belangrijk is om interesse te tonen in de leerlingen hun leven zowel binnen als buiten de school. De oprechte interactie en een vriendelijke aanpak hebben een positief effect bij leerlingen. Tijdens een groot deel van mijn onderzoek liep ik stage in TSM Mechelen in het 2de leerjaar in de 2de graad. Daar werd bevestigd dat een oprecht geïnteresseerde leerkracht geapprecieerd werd. Mijn omgang met leerlingen werd tijdens elke stagperiode positief beoordeeld, maar tijdens de lange stage heb ik pas echt ingezien waarom mijn aanpak werkt. De leerlingen vonden het fijn dat ze een grapje mochten maken en niet meteen een opmerking kregen. Ik besepte hier dat ik geen rolletje speelde, maar dat ik gewoon was wie ik ben. Ik ben iemand die alles op een zo rustig mogelijke manier zal aanpakken, omdat ik hier meer mee bereik dan een strenge strafrechter te spelen. Door mijn scriptie ben ik meer gaan nadenken over mijn handelingen als leerkracht. Ik heb ingezien dat ik gewoon mezelf moet blijven. Ik moet me niet strenger of stoerder voordoen dan ik ben. Oprechtheid en zelfs kwetsbaarheid worden positief onthaald.

Tijdens het hele proces heb ik aan verschillende competenties gewerkt. De basiscompetentie die zeker aan bod is gekomen, is 'De leraar als innovator-onderzoeker'. Mijn onderwerp heb ik zelf voorgesteld en het product heb ik zelf bedacht. Doordat ik geen therapeut ben, kon ik ook niet anders dan een eigen methode ontwikkelen, weliswaar gebaseerd op bestaande methodieken omdat het toch wel effect moet hebben. Ik heb mezelf ook kritisch opgesteld ten opzichte van mijn product.

Omdat het volledig nieuw was voor mezelf en omdat ik helemaal geen idee had wat het resultaat van mijn product ging zijn, stond ik open voor alle uitkomsten en hoe deze konden verbeterd worden.

Voor het opstellen van mijn scriptie en het uittesten van mijn product heb ik op zelfstandige basis, maar in overleg met mijn promotor, contact opgenomen met een therapeute en de middenschool van TSM Mechelen. Met de therapeute ben ik op zoek gegaan naar een goede manier om mijn product uit te testen. Met de school heb ik eerst een afspraak gemaakt voor een observatie in een 1B-klas. Vervolgens heb ik met hen een datum en een geschikt moment afgesproken om mijn product uit te testen. Op deze wijze heb ik gewerkt aan de basiscompetentie 'De leraar als partner van externen'.

Het onderwerp van mijn bachelorproef nodigt regelmatig uit tot gesprekken over problemen bij leerlingen. Wanneer ik uitleg geef over wat ik met het therapiekistje wil doen, wordt er vaak spontaan uitgeweid naar gelinkte onderwerpen. Vaak gaat het dan over leerlingen die zich 'lastig' gedragen in de klas en hoe men hiermee kan omgaan. Welke straffen zijn gepast? Moet men hier wel voor gestraft worden? Hoe ga je met bepaalde problemen om? Deze gesprekken heb ik de voorbije maanden al vaker gevoerd. Het was interessant om de verschillende visies te horen en om mijn eigen mening te kunnen delen. De informatie en de reacties die ik kreeg, kon ik verwerken in mijn onderzoek. Vaak kwam ik door zulke gesprekken meer te weten over de pedagogische begeleiding op school en hoe zij met moeilijkere leerlingen omgaan. Op deze wijze heb ik toch gewerkt aan de basiscompetentie 'De leraar als lid van de onderwijsgemeenschap'.

De basiscompetentie 'Taalcompetenties' heb ik verworven door onder meer een sprookje voor te lezen in de klas, teksten te lezen in het kader van mijn bachelorproef, die nodig waren voor zowel mijn scriptie als mijn product, en het voorbereiden van mijn product. Het sprookje dat ik heb voorgelezen was noodzakelijk voor het functioneren op klasniveau. Zelf moest ik dit sprookje lezen en ontleden en bijpassende vragen formuleren voor mijn eigen professionalisering en om mijn product zo goed mogelijk te kunnen uittesten. Voor deze bachelorproef ben ik ver uit mijn bekende zone wat betreft leerstof gegaan. Ik heb me verdiept in psychologische boeken om informatie op te zoeken. Deze materie was grotendeels volledig nieuw, maar het heeft me zeker iets opgeleverd. Ik zal met deze nieuwe psychologische achtergrond zeker iets kunnen bijdragen aan mijn manier van lesgeven en het omgaan met de leerling.

9 Bronnenlijst

Änggård, E.(5 December 2005). Barbie Princesses and dinosaur dragons: narration as a way of doing gender. *Database Eric*, p. 540-552.

Bettelheim, B.(1976).*The uses of Enchantment. The meaning and importance of Fairy Tales.* New York; Vintage Books.

Bettelheim, B.(1980). *Het nut van sprookjes.* De Bezige Bij; Amsterdam.

Cornelis, I.(2011). Verhalen. Het sprookje.[Niet gepubliceerde cursus]. Mechelen: Katholieke Hogeschool Mechelen, Departement Lerarenopleiding.

De Heer, A.(2011). De psychoanalyse van Sigmund Freud. Geraadpleegd 16 april op <http://home.wanadoo.nl/a.heer/Freud.htm>.

Dekker, T.& Van Der Kooi, J.& Meder, T.(n.d). *Van Aladdin tot Zwaan kleef aan. Lexicon van sprookjes: ontstaan, ontwikkeling, variaties.*Kritak; België.

Drewermann, E.(2003). *Over angst, geweld, zin en liefde, in gesprek met Richard Schneider.* Meinema; Zoetemeer.

Gerard, G.(2006). *Mooie heksen en lelijke feeën.* Garant; Antwerpen.

Janssens, S. (2010). *Roodkapje en Klein Duimpje. De therapeutische kracht van het sprookje.* Leuven; Acco.

Joost, F.(2012). *Het Laatste Nieuws. Één ouder op vijf leest 'gruwelijke' sprookjes niet voor: prof niet akkoord.* Asse-Kobbegem; De persgroep Publishing

Joosens, V.(2007). *De sprookjes van Gebroeders Grimm tussen orale vertellingen en literaire performance.* Geraadpleegd 11 december via, <http://www.neerlandistiek.nl/publish/articles/000145/article.pdf>.

Kast, V.(1987). *Sprookjes als therapie.*Lemniscaat; Rotterdam.

Kidoons(n.d) Grimm fairy tales. *The true story of the real Brothers Grimm.* Geraadpleegd 11 december via, <http://www.grimmfairytales.com/en/bio>.

Kunst en Cultuur.(2011). Sprookjes, hoe zijn ze ontstaan? Geraadpleegd 11 december via, <http://kunst-en-cultuur.infonu.nl/geschiedenis/80250-sprookjes-hoe-zijn-ze-ontstaan.html>.

Masschelein, A.(2008).*Algemene literatuurwetenschap I*. [Niet gepubliceerde cursus]. Leuven: Acco.

Meyer, R. (1991). *Sprookjeswijsheid. Betekenissen en motieven*. Christofoor; Zeist.

Propp, V.(1997). *De morfologie van het toversprookje. Vormleer van het genre*. Het Spectrum; Utrecht.

Shepphard, T.(2009). *Stories from the Pentamerone*. Geraadpleegd 11 december via, <http://www.timsheppard.co.uk/story/stories/pentamerone.html>.

Sheridan, T.(2011). Zonnewind. Psychopatenin folklore en sprookjes. Geraadpleegd 20 december via <http://www.zonnewind.be/wetenschap/psychologie/psychopaten-in-sprookjes-en-folklore.shtml>.

Stefanie. J, klinisch psycholoog en kinderpsycholoog bij intraextra, beantwoorde via mail vragen over het gebruik van sprookjes in kindertherapie (persoonlijke communicatie, 5 december 2011).

Teamrood.(2011).*Jean Piaget*. Geraadpleegd 11 december via, <http://teamrood.wikispaces.com/Jean+Piaget>.

Van Riet, J.(2005). *Voorlezen kan iedereen. Vertel eens een sprookje*. Geraadpleegd 11 december, via http://books.google.be/books?id=EtsW-Sxpxp8C&pg=PA24&lpg=PA24&dq=ontstan+van+sprookjes+van+riet&source=bl&ots=2mLTY79bcd&sig=kcYjMCy13awlTMki-pRyGzBhaH4&hl=nl&ei=x3fkTuXRHYTDhAfgxfmDAG&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCsQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false.

Westland, E. (1994). *Cinderella in the classroom. Children's responses to gender roles in fairy-tales*. Database Eric, p. 1-10.

10 Bijlagen

1. Krantenartikel
2. Tekening leerling Middenschool Technische Scholen Mechelen
3. Individuele agenda

«Gezondae portie horror maakt kind creatief»

Liefst één ouder op de vijf weigert om nog de verhalen van Hans en Grietje, Repelsteeltje of Roodkapje voor te lezen. «Te gruwelijk», zeggen ze in een recente enquête. «Fout», vindt professor emeritus Volkskunde Stefaan Top. «Bij een goed sprookje hoort net een gezonde portie horror. Anders krijg je saai verhalen en minder creatieve kinderen.»

JOOST FREYS

Een angstaanjagende wolf die de bomma oppeuzelt, een lelijke dwerg die een baby ontvoert of twee kleine kinderen die in een donker bos aan hun lot worden overgelaten. Vele ouders krijgen het niet meer over hun lippen. De

seks en erotiek, en lieten het merendeel van de verhalen goed aflopen. Meer dan 200 jaar geleden at de wolf nog gewoon ieder- een op. Lichte hij zijn bebloede poten af en het verhaal was gedaan. Nu wordt de buik van de wolf opengesneden en springt ieder- een er weer levend en wel uit.»

Incasservermogen

Volgens de enquête van een Brits onderzoeksbureau vrezen vaders en moeders vooral dat hun kinderen door zoveel drama getraumatiseerd zullen raken. «Maar men onderschat het incasservermogen van onze kinderen schromelijk», zegt Top. «Diezelfde rakkers spelen toch ook games die allesbehalve vrolijk zijn. Bovendien zien zij wat er vandaag in pakweg Syrië of Afrika gebeurt. Een arm af of een oog uit; daar raken ze niet van onder de voet.»

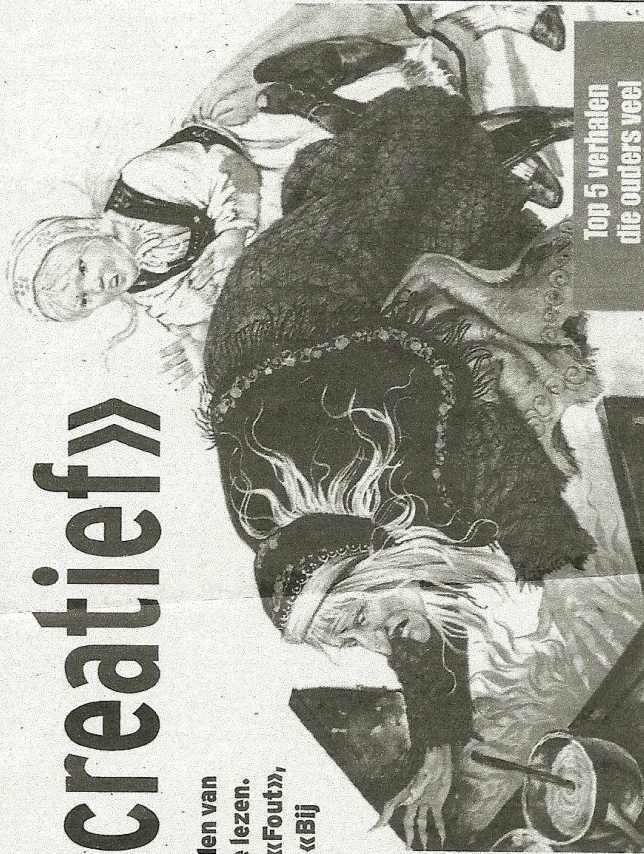
Dat sprookjes net een sterk educatief karakter hebben, wordt te snel vergeten, vindt Top nog. «In elk verhaal zit een moraal: ontsnappen voor vresen dan moet

OMDAT HET ZO PAKT, BLIJFT DE BOODSCHAP HANGEN. ZULKE VERHALEN ZIJN NET BIJZONDER LEERZAAM

Professor Stefaan Top

gebroeders Grimm, koningen van het klassieke sprookje, draaien zich om in hun graf. «Zij poetsen jarenlang gruwelijke verhalen op, net om ze vertelbaar te maken voor kinderen», zegt KITT enven.

Top 5 verhalen die ouders veel te 'spannend' vinden

- 1) Hans en Grietje: twee kinderen worden achtergelaten in een donker bos.
- 2) Het Koekemantje: Vos eet Koekemantje dat hem in vertrouwen neemt uiteindelijk op.
- 3) Roodkapje: oma wordt opgevreten door wolf.
- 4) Raponsje: meisje wordt gekidnapt.
- 5) Repelsteeltje: vrouw wordt ontvoerd.

In de handen vallen van een heks en moeten vechten voor je leven: veel te traumatiserend, vindt 20% van de ouders. PN

extremen. Wie in de fout gaat, een boze wolf tegenwoordig wordt bijvoorbeeld opgevreten of roze pantoffels draagt, dan verminkt. Maar omdat het zo veel te soft? «Je kan daar pakt blijft de boodschap hangen. Sprookjes zijn bijzonder leerzaam. Goed voor de creativiteit van kinderen en hun inlevingsvermogen. Ze gaan ze uitbeelden, leren nieuwe woorden en gaan mogelijk zelf oplossingen zoeken voor het probleem van het hoofd- persanaage.»

Zijn moderne sprookjes, waarin enorme verbeelding.»

Bijlage 2: tekening leerling Middenschool Technische Scholen Mechelen

10.2 Bijlage 3: individuele agenda

Datum	Activiteit
30/09/11	Posten startdocument.
4/10/11	Werken probleemstelling.
9/11/11	Werken probleemstelling.
13/11/11	Werken probleemstelling en inhoudstafel.
14/11/11	Posten probleemstelling.
22/11/11	Eerste contact (via mail) gelegd met therapeute Stefanie Janssens.
30/11/11	Werken literatuurstudie: ontstaan van sprookjes
5/12/11	Werken literatuurstudie: psychoanalytische visies + stereotype rollen
11/12/11	Werken literatuurstudie: therapeutisch gebruiken.
13/12/11	Eerste bespreking met promotor.
15/12/11	Posten literatuurstudie.
16/12/11	Tweede bespreking met promotor.
20/12/11	Mail Stefanie Janssens voor interview.
23/01/11	Interview met Stefanie Janssens om 11u.
2/02/12	Observatie in Middenschool Technische Scholen Mechelen.
23/02/12	Verwerken gegevens observatie.
WEEK 15-16 april	Literatuuronderzoek aanpassen en uitschrijven praktisch gedeelte.
16/04/12	Praktisch gedeelte uittesten in Middenschool Technische Scholen Mechelen.
17/04/12	Verwerken gegevens van praktische realisatie.
18/04/12	Posten literatuuronderzoek en praktische uitwerking.

30/04/12	Laatste bespreking promotor.
WEEK 18-19-20-21	Afwerken bachelorproef.
30/05/12	Indienen bachelorproef.
WEEK 22	Therapiekistje maken.